

SLizien A

LITWA



DO

UNII LUBELSKIEJ

PRZEZ AUTORA

POGLĄDU NA LITERATURĘ POLSKĄ

Jan Obuchowicz

JAN OBUCHOWICZ

POZNAŃ.

NAKŁADEM KSIĘGARNI J. K. ŻUPAŃSKIEGO.

1878.

Z księgozbioru
Czesława Trąbickiego

156

12-51/7P

Hc



54098

V



Litwa

Do UNII LUBELSKIEJ.

JAN OBUCHOWICZ



JAN OBUCHOWICZ

LITWA

DO UNII LUBELSKIEJ.

Początki historyi litewskiej są bardzo niepewne, tak jak w ogóle wszystkich narodów. Według niektórych autorów, kraje dziś Litwą zwane, zamieszkałe były przez Herulów lub Alanów. Z pomiędzy nich, starzec jeden, Wojdewutas, obrany został za wodza. Syn jego Litwos, panując po nim, dał téj krainie nazwę Litwy od swego imienia. Inni kronikarze twierdzą, iż założycielem narodu litewskiego był Palemon czyli Publius Libo, który z Włoch zmuszonym był uciekać za czasów domowej wojny między Juliuszem Cezarem a Pompejuszem. Palemon będąc stronnikiem Pompejusza wprowadził do Żmudzi i do Litwy w roku 48 przed narodzeniem Chrystusa pięćset szlachty rzymskiej, między którymi było czterech z pierwszej familii patrycyuszów, a mianowicie: Ursynów, Kolumnów, Cezarinów i Kitaurusów. Palemon, wygnany z Etrurji, księstwa włoskiego, zapłynął na brzeg Żmudzi, gdzie założył miasto, które nazwał Libe, od swego nazwiska, jest to dzisiejsza Libawa. Pierwszym mieszkańcy, którzy już byli na Żmudzi i na Litwie, gdy Palemon przybył z swymi Włochami, byli ze szczepu Gotów, Gepidów, Sudowitów i Latalanów czyli Alanów. Drugie miasto założone przez Palemona było Romowe, od Romy czyli Rzymu na-

zwane, które długi czas było stolicą i w roku 1295 spalone zostało przez Krzyżaków. Było téj nazwy miasto w Prusach, *) przez tychże Włochów założone; nazywało się też Romowe; spalone zostało przez Bolesława Chrobrego w r. 1017. W tem mieście mieszkał pogański patriarcha Kiriakiejto. Z wyżej rzeczonych Włochów i z walecznych Gotów żmudzka i litewska szlachta starodawna pochodzi, lud zaś prosty ze starych Gepidów, Sudowitów i Litalanów czyli Alanów. Nazwa Litwy, zdaje się, nadana była przez Włochów, którzy ją przezwali La Italia, potem nazwa ta się zamieniła w Litalia, Litualia, a nareszcie Lituania i Litwa.

Bez wątpienia gusła pogańskie i ustawiczne ogniopalenie były wprowadzone przez Palemona na Żmudź i do Litwy, bo widzimy, jak we Włoszech zwyczaj ten upowszechnionym był ciągłego ogniopalenia na cześć boginy Westy. W języku żmudzkim i łotewskim dziś jeszcze wiele jest wyrazów podobnych do języka łacińskiego, z czego wnioskować wypada, iż podanie o przyjściu w te krainy Palemona z Włochami jest prawdziwe. Zgadza się więc z tem ostatniem podaniem, z tą wszakże różnicą, iż albo Palemon i Publius Libo musiały być dwie oddzielne postacie, albo, w każdym razie, jeśli był jaki Palemon czyli Publius Libo w r. 48 przed narodzeniem Chrystusa, to z pewnością nie ten sam Palemon, którego uważać trzeba za założyciela Litwy, gdyż taką koleją, byłaby przerwą między Palemonem a jego synami o dziewięćset kilkadziesiąt lat. Logiczniej więc jest mniemać, iż Palemon, założyciel Litwy, żył około r. 925 po Chrystusie. Według niektórych autorów, Palemon czyli Publius Libo, byłby potomkiem cesarza rzymskiego Trajana, a więc i tak ów Palemon nie mógłby być założycielem Li-

*) Prusy sięgają wielkiej starożytności. Założycielem tego państwa był niejaki książę Prussius czy Prusias, przybyły z Bitynii w r. 305 po narodzeniu Chrystusa. Rurik, założyciel państwa rosyjskiego, jest potomkiem tego Prussiusa, trzeba albowiem wiedzieć, iż książęta pruscy dawni, litewscy i rusey, pochodzą wszyscy z jednego szczepu.

twy w r. 48 przed narodzeniem Chrystusa, kiedy sam Trajan, jego poprzednik, ledwie w sto lat po Chrystusie panował.

Wszystko cośmy wyżej powiedzieli, utwierdza nas w przekonaniu, iż Palemon, książę rzymski, założyciel narodu litewskiego, żył około roku 925 po narodzeniu Chrystusa. Miał on trzech synów, którym dał następne imiona: pierwszy był Borkus, czyli Porcius, drugi Kunos, czyli Kunassus, trzeci Spera. Ci trzej synowie, po śmierci ojca swojego Palemona, rozdzielili między sobą państwo; najstarszemu Borkusowi dostały się ziemie nad Niemnem, w których on założył zamek w miejscu, gdzie wpada rzeka Jurya do Niemna, i od nazwy téj rzeki i swego imienia, przezwiał ów zamek Jurborkiem. Drugi syn Palemonowy Kunos, założył zamek przy ujściu Wilii do Niemna i przezwiał go Konassowem, czyli dzisiejsze Kowno. Trzeci syn Spera założył zamek, który przezwiał Spera, nad jeziorem, między rzekami Niewiażą, Serwentą i Świętą. Dorszprung, widząc porządne osady wnuków swoich synów Palemonowych, założył nad rzeką Świętą zamek jeden górny, drugi dolny, i przezwiał je Wilkomiria, dzisiejszy Wyłkomierz. Niedaleko zaś Wilkomiry ufundował Dziewałów, i pisał się księciem dziewałowem.

Po śmierci Borkusa bez potomstwa, młodszy brat jego Spera odziedziczył Jurbork, gdzie panował do zgonu swojego. Spera umarł téż bez potomstwa; Kunos, taką koleją, został właścicielem całego państwa, które przed śmiercią, podzielił między dwóch synów swoich Kiernusa i Gymbusa; pierwszemu przeznaczając ziemie od rzeki Niewiaży do Wilii, a drugiemu Żmudź.

Kiernus, wnuk Palemonowy, jest pierwszym księciem litewskim; założył on pierwszy zamek na Litwie nad rzeką Wilią i Kiernów go przezwiał. Kiernus, z bratem swoim Gymbusem, niepokojeni najazdami książąt ruskich, uderzyli na nich i księstwo ich Połockie splądrowawszy, wrócili z łupami na Żmudź i na Litwę, które sąsiedni mieszkańcy Łotyhajki, dzisiejsi Łotysze, korzystając z niebytności Kiernusa i Gymbusa, byli zrabowali. Pomścili się wraz Kiernus i Gym-

bus swojej szkody, przeszedłszy Dźwinę, całą ziemię Łotyhalską czyli Łotewską, dziś zowiącą się Liflandską, zawojowali i wszystkich Łotyszów w niewolę do Litwy i do Żmudzi wywiedli w r. 1100 po narodzeniu Chrystusa. Ziemię ich puste odtąd, w sto lat ledwie później, to jest od r. 1200 osiedlać się zaczęły Niemcami, którzy tam wiarę chrześcijańską szczepili.

Kiernus, pierwszy książę litewski, nie mając męzkiego potomka, przyjął na księstwo litewskie Ziwiunda, syna Dorszprunga, za którego wydał Pojatę, córkę swoją jedyną.

Na Litwie Ziwiund mieszkał w Dziewałowiu i w Wilnomirji, a potem się przeniósł do Kiernowa. Jednocześnie na Żmudzi panował w Durborku, po Gymbusie, syn jego Montwil, który sam miał trzech synów, Erdziwiła, Nemena i Wikinta. Za panowania Montwila na Żmudzi, carowie tatarscy Batti i Kaidan wkroczyli w ziemię książąt ruskich, w roku 1216. Dowiedziawszy się o tem Montwil, książę żmudzki i Ziwiund, książę litewski, chcąc z chwili dogodnej korzystać, wysłali swych hetmanów z wojskami do Rusi; wojska te Ruś spłądowały, lecz gdy wracały ze zdobyczą wojenną, porażone zostały przez Jarosława Wsewołodowicza, księcia ruskiego. Carowie tatarscy Batti i Kaidan, pobiwszy kniaziów ruskich, weszli do Polski, wtedy Montwil, książę żmudzki, współ z Ziwiundem, księżciem litewskim, zebrał wojsko, dając dowództwo synowi swojemu starszemu, Erdziwiłowi. Erdziwił, przeprawiwszy się przez Wilię i Niemen, przybył do góry Kraśnej, na której był pierwszy zamek stołeczny Nowogródek, księcia ruskiego, przez cara Bateja zburzony. Tam założył sobie stolicę, zamek odbudował i zaczął odtąd się pisać wielkim księżciem nowogrodzkim. Z Nowogródka ciągnął dalej, znalazł Erdziwił nad Niemnem stare horodziszcze zamku przez Bateja zburzonego. Tam zbudował znowu zamek, który Grodnem przezwął. Z Grodna poszedł ku Podlasiu, gdzie wtedy Jaczwingowie lub Jatwieżowie mieszkali. Dziś ta miejscowość obwodem Białostockim się nazywa. Przechodząc przez Brześć, Mielnik, Drohiczyn, Suraz, Brańsk

i Bielsk, miasto z zamkami przez cara Bateja zburzone, wszystkie zamki na starych horodziszczach, znowu Erdziwił odbudował. Taką kolejną wszystkie te księstwa ruskie stały się własnością Erdziwiła, który się zaczął pisać następnym tytułem: Erdziwił Montwiłowicz, żmudzkiej i litewskiej ziemi dziedzic, pierwszy wielki książę ruski nowogrodzki. Po śmierci ojca jego Montwila, Wikint, syn młodszy, wstąpił na księstwo żmudzkie i kurskie czyli kurlandskie, a Erdziwił pozostał na księstwie nowogrodzkim i na zamkach ruskich i podlaskich zabranych przez niego. Jednocześnie Ziwiund, syn Dorszprunga, panował na Litwie, wszyscy trzej w zgodzie żyjąc, wspólnie sobie posiłki dawali przeciw Russakom i Niemcom, gdy ci ostatni z Liflandyi na Żmudź wkraczali.

Kaidan, car zawolski,*) po zniewoleniu do haraczu książąt ruskich, wysłał poborców swoich i do księcia Erdziwiła, domagając się i od niego tego haraczu. Ten mu w odpowiedź parę strzał wysłał. Rozgniewany car zuchwałą odpowiedzią, Kaidan ruszył przeciw Erdziwiłowi, który go spotkawszy nad Dnieprem, zbił go do szczytu i do ucieczki zmusił. Odniołszy to świetne zwycięstwo nad Tatary, rychło potem w Nowogródku umarł, zostawując dziedzictwo swych posiadłości synowi swojemu Mingaile. Przed nim był umarł też Wikint Montwiłowicz, brat jego rodzony, księstwo więc żmudzkie było spadło na Ziwiunda.

W owym czasie Nowogród wielki, Psków, i Połock, książąt panujących nie miały, a były Rzeczpospolitemi. Ibarda postępowanie mieszkańców Połocka zmusiło Mingailę do wyprawy przeciw tej rzeczpospolicie, którą upokorzył; zdobył albowiem Połock, i taką kolejną, został pierwszym z książąt litewskich połockim księżciem.

*) Chanów tatarskich zwano dawniej carami; wnosić wypada, iż tytuł dzisiejszy carów rosyjskich ztąd wziął swój początek, gdyż, jak wiadomo, jarzmo tatarskie długo na Rosyi ciążyło.

Po śmierci Mingajły, państwo spadło na dwóch synów jego, na Skirmunta i na Ginwiła. Skirmunt, jako starszy, dostał w udziale Nowogródek księstwa ruskiego i część Litwy po Wilię, a Ginwił księstwo połockie; Ginwił się ochrzcił na grecką wiarę, a przy chrzcie, dano mu imię Jurgi. Był to najpierwszy chrześcianin z książąt litewskich. Po nim nastąpił Boris, który dużo cerkwi i monastyrów zbudował; on też założył zamek i miasto Borysów, nad rzeką Berezyną i powrócił mieszczanom połockim ich dawne swobody, skasowane przez dziada jego Mingajłę. Po nim panował na księstwie połockim Rechwold, syn jego, przewany na chrzcie Wasilem, a po Wasilu księstwo połockie dostało się synowi jego Hlebowi i córce Porosławie, która wstąpiła do zakonu. Brat jój Hleb nie długo panował i umarł bez potomstwa. Po śmierci tego ostatniego potomka książąt połockich, Połoczanie wrócili do rządu republikańskiego.

Jeszcze słów kilka o książęciu Skirmuncie. Ten w r. 1220 odniósł świetne zwycięstwo na Mścislawiu Romanowiczu, kniaziu łuckim i pińskim, który przedtem był monarchą kijowskim, i zabrał od niego Pińsk i Turow. Jak widać z tego, Skirmuntów nazwisko, dziś tak rozrodzone na Litwie, jest jedno z najdawniejszych, kiedy przed Mendogiem jeszcze byli książęta litewscy tego imienia. Za panowania Skirmunta, Bałakłaj Sołtan, car hordy zawolskiej, wówczas najpotężniejszej między Tatary, ów Bałakłaj Sołtan, założyciel zamku, który i dziś Bałakłajem zowią, wysłał posłów do tegoż Skirmunta, wymagając dani i hołdu; Skirmunt posłom nosy i uszy poobcinał i dań tę odesłał Sołtanowi dodając, że i jego to spotka, gdy przybędzie. Rozjuszony Sołtan ruszył przeciw Skirmuntowi. Spotkali się w Kojdanowie, tam, po upornej bitwie, wojska Bałakłaja Sołtana rozpiechły, i on sam poległ na placu. Po tem zwycięstwie, Skirmunt ciągnął dalej za Dniepr, zawojował Mozer, Starodub, Cymnichów, Karaczow, zamki stołeczne i miasta księstw ruskich siewierskich, i za życia trzem synom swoim przeznaczył, po swojej śmierci a mianowicie: Lubartowi, starszemu karaczowskie i czerni-

chowskie księstwa, Pissimuntowi, turowskie i starodubowskie, a Trojnatowi, nowogrodzkie, podlaskie i litewskie po Wilię.

Po śmierci Ziwbunda i żony jego Pojaty, których, jak wyżej widzieliśmy, Kiernow był stolicą, księstwa Żmudzkie i Litewskie dostały się ich synowi Bukowojcie. W miejscu gdzie pochowana była Pojata, porosły lipy, które aż do czasów Jagiellońskich Litwa i Żmudź za bogów uważała i część im oddawała, pieśni proste o Pojacie w tem miejscu, śpiewając. Po Budowojcie nastąpił syn jego Utenus, który założył dzisiejsze Uciany i o półtoręj mili z tamtąd zamek nad jeziorem. Umierając zostawił małoletniego syna Swintoroha, nad którym opiekę porucił Ryngoltowi Algimuntowiczowi, Nowogrodzkiemu książęciu.

Widzieliśmy wyżej, że Trojnat, po ojcu swoim Skirmuncie, objął księstwa Nowogrodzkie, Podlaskie i Litewskie po Wilię. Za jego rządów był nowy najazd Tatarów pod dowództwem Rordasa Sołtana, który został pobitym. W bitwie z Tatarami zginęli Lubart i Pissimunt, dwaj bracia Trojnata, który po nich odziedziczył ich państwa, a po sobie zostawił synowi swojemu Algimuntowi. Po Algimuncie zaś Ringolt Algimuntowicz, syn jego, objawszy wszystkie wyżej rzeczony księstwa i zostawszy przy tem opiekunem Swintoroga, małoletniego syna Utenusa, począł się pisać Wielkim Książęciem Litewskim, Żmudzkiem i Ruskim, którego tytułu przodkowie jego przedtem nie używali. Książęta ruscy, zazdroszcząc Ringoltowi Algimuntowiczowi, tak szerokiego panowania, postanowili wojnę mu wytoczyć i tak Swiatosław, monarcha Kijowski, który sobie władzę całej Rusi przywłaszczał, zmówiwszy się z książęciem Lwem Włodzimirskim i z książęciem Dymitrem Druckim, a także z hordą jedną Tatarów, swych uprzednich wrogów, ruszył na Litwę. Ringolt ich spotkał w Mohilnej nad Niemnem, gdzie, po krwawej bitwie, wojska ich rozproszył i książąt ruskich zmusił do ucieczki. Za panowania tegoż Ringolta, Niemcy wkroczyli w ziemie Liflandskie czyli Łotewskie w roku 1220. Tu się zjawia po raz pierwszy zakon krzy-

zacki, z którym niejedną bitwę Ringolt i następcy jego staczać musieli. Początek zakonu krzyżackiego, był taki: W roku od narodzenia Chrystusa 1188, za panowania w Jerozolimie i Cyprze króla Baldujna, na wezwanie tegoż króla, pięćdziesiąt tysięcy Longobardów i Wenetów z Włoch przybyło w pomoc przeciw Saracenom. Za nimi z innych krajów, a szczególnie z Francji i Niemiec, dużo rycerzy pociągnęło. Założyli oni w mieście Akonie i w Jerozolimie dwa szpitale dla rannych chrześcian w r. 1190. Pierwszym mistrzem nad temi dwoma szpitalami był szlachcic niemiecki Henryk Wapolt. Ztąd powstał zakon krzyżacki, potwierdzony przez papieża Klemensa III, a gdy Jerozolima w ręce niewiernych wpadła, wtedy wygnani z ziemi świętej, zaczęli Krzyżacy osiedlać się w różnych stronach Europy i część ich trafiła, taką koleją, do łotewskiej ziemi. Pierwsze wyładowanie ich było w Dunamundzie. Zakonowi krzyżackiemu najważniejsze nadania i przywileje dane były przez papieża Grzegorza IX i cesarza Frederyka.

Po śmierci Ringolta Aligmuntowicza, objął rządy syn jego Mendog, który, w r. 1251, został królem litewskim, koronowanym przez papieża, *) do którego wysłał był posłów, oświadczając, iż chrzest przyjąć życzy; przyjął rzeczywiście, lecz obłudnie, bo wkrótce potem wiary chrześciańskiej się odrzekł roku 1260 i stał się największym chrześcian prześladowcą. Mendog zabitym został przez synowca swego Trojnata. Ów Mendog był pierwszym i ostatnim królem litewskim, gdyż następców znowu Wielkimi Książętami litewskimi tylko zwano. Po Mendogu był Wielkim Księciem litewskim Trojnat, a po Trojencie, syn Men-

*) Władza ówczesna papieżów była wielka, kiedy korony rozdawali. Ponieważ wspomnieliśmy o władzy papieżkiej, nadmienimy też o jednym ważnym przywileju, który mieli kardynałowie; był on następujący: Kiedy kogo na śmierć prowadzono, unikał winowajca kary śmierci, jeżeli kardynał mu na głowę swój kapelusz wkładał.

doga Wojsiełk. Wojsiełk ten był chrześcianinem, greckiego wyznania, ale serca chrześciańskiego bynajmniej nie miał. Zabitym został zdradliwie przez Lwa Daniłowicza, księcia Włodzimierskiego, założyciela miasta Lwowa.

Po Wojsiełku obrany został wielkim księciem litewskim Swintorog, syn Utenusa, który umarł mając lat 98. Wyjechawszy razu jednego na łowy z synem swoim Germuntem, trafił na miejsce w puszczy, gdzie Wilenka wpada do Wilii; miejsce to bardzo mu się podobało, zalecił więc synowi, ażeby, po śmierci, na tem miejscu, spalono jego ciało, według zwyczajów pogańskich, równie żeby odtąd wszystkich wielkich książąt litewskich, panów i bojar znacniejszych zwłoki nigdzie indziej, jeno tam palone były. Na tem to zgłiszczu Swintoroga, stoi dziś miasto Wilno. Po śmierci Swintoroga, wstąpił na Wielkie Księstwo Litewskie syn jego Germont, czyli Giermond, w r. 1271. Zostawił on dwóch synów Giligina i Trabusa; pierwszemu, po zgonie ojca, dostała się w podziale Litwa, a drugiemu Żmudź. Giligin trzy lata tylko panował, a po nim nastał syn jego Romund, który, w pierwszym roku swego panowania, umarł, zostawując pięciu synów: Narymunda, Dowmanta, Zbolszę, Giedrusa i Trojdena, nad któremi opieka spadła na Trabusa, księcia Żmudzkiego. Tak tedy Trabus, książę Żmudzki, miał też opiekę i nad Wielkim Księstwem Litewskim. Po śmierci jego, wyżej rzeźczeni synowie Romunda, za wspólną zgodą, podnieśli na Wielkie Księstwo Litewskie starszego brata swego Narymunda, który się pisał potem Wielkim Księciem Litewskim, Nowogródzkim i Żmudzkiem. Drugim zaś braciom dostały się w udziale: Dowmontowi, ziemia Uciańska; Zbolszy, ziemia od rzeki Wilenki do Korabla; Giedrusowi, ziemię zaczęwszy o dwie mile od Wilii do Dźwiny i granicy Łotewskiej; czwartemu zaś bratu Trojdenowi, który nie był otrzymał udziału, dostało się w późniejszym czasie księstwo Jatwieskie i Podlaskie. Ci bracia Narymund, Dowmant, Zbolsza, Giedrus i Trojden, którzy tak zgodni byli przy obiorze Narymunda na Wielkiego Księcia Litewskiego,

w późniejszych czasach byli w ciągłych rozterkach. Narymund pierwszy przyjął za herb Pogoi, zarzuciwszy swój uprzedni Kitaurusa. Po śmierci Norymunda, Trojden, obranym został Wielkim Książęciem Litewskim. Tu się kończy ród książąt litewskich herbu Kitaurusa.

Po śmierci Trojdena obranym został Wielkim Książęciem Litewskim, w r. 1283, Witenes, herbu Kolumnów. Ten Witenes był uprzednio marszałkiem Trojdena. Doświadczony mąż dzielnością, toczył on wojny z Polakami, których zwojował najprzód, a potem sam przez nich pobitym został w Rownie za Leszka Czarnego. Toczył też wojny krwawe z Krzyżakami pruskiemi. Za panowania Witenesa, ukazały się na Litwie monety. Litwa ich użycie przyjęła od Polaków, a Polacy od Czech; pierwsze monety z Czech do Polski weszły z królem Wacławem w r. 1300, wprzód były w użyciu tylko sztuczki siekanego złota i srebra. Około tego czasu Witenes na głowę pobitym został przez Krzyżaków. Zasłużona to była kara Boża za bluźnierstwo, którego się był dopuścił, w wigilią albowiem potyczki, Sakrament Ciała Pańskiego na ziemię był rzucił, oplwał i nogami zdeptał. W roku 1315, Witenes zdobył Christimemel i w tymże roku, po długim panowaniu, w którym widzimy walki ustawiczne z Krzyżakami pruskiemi i liflandskimi, tenże Witenes umarł, zostawując syna Giedymina, który po nim został Wielkim Książęciem Litewskim. Za panowania Giedymina utarczki z Krzyżakami nie ustały. Dał się im we znaki Giedym, ruszył na Żmudź, która z Litwą się złączywszy, przeciw Krzyżakom walczyła. Giedym z Gąsztoldem, hetmanem swoim, cuda waleczności dokazywali; krwawa była bitwa, lecz zwycięstwo nie lada nad rzeką Zejmą w roku 1319. Krzyżacy na głowę pobici byli, a Żmudź przy Litwie została. Potem zbił jeszcze Giedym do szczytu Krzyżaków w Miednikach i na dwa lata przymierze z nimi zawarł. W owym czasie, to jest w r. 1320, Władysław Łokietek, pierwszy z królów polskich, koronowanym był w Krakowie, gdyż zaczawszy od Bolesława Chrobrego, to

jest od roku 999, polscy monarchowie koronowali się w Gnieźnie.

Spokojny od strony Krzyżaków, Giedym, ruszył na Wołyń przeciw książęciu Włodzimirskiemu, który poległ w boju, a księstwo Wołyńskie całe Giedymowi się poddało. Uderzył potem Giedym na Lwa, kniazia Łuckiego, którego księstwo opanował aż do krańców ostatnich, bo i Brześć zajął. Tam, dla wytehnienia po wyprawach krzyżackich i ruskich, wojska swe litewskie i żmudzkie na czas do domów rozpuścił, a przez ten czas gotował broń i inne wojenne przybory na nową wojnę przeciw kniaziewi kijowskiemu. Gdy wszystko było już gotowe, ruszył przeciw niemu Owruć i Żytomierz zajął, potem ciągnął dalej pod Kijów, który mu się poddał, po ucieczce kniazia wówczas w Kijowie panującego Stanisława. Po Kijowie poddały się, Giedymowi Białogród, Slepówrot, Kaniów i Czerkasy. Zdobył też Giedym Brańsk Siewierski i Pereasław, zamki stołeczne kniazów ruskich i wszystko to do Wielkiego Księstwa Litewskiego przyłączył. Zdobycie Kijowa, który założony był przez Kiję, książęcia, w r. 430 po narodzeniu Chrystusa, jednowładztwo ruskie skruszyło, gdyż Kijów był głową starodawniej ruskiej monarchii. Giedym jest założycielem zamku w Trokach, dokąd stolicę swoją przeniósł z Kiernowa; Troki zaś nazwał od trok myśliwskich, gdyż z tamtąd dużo dzikiego zwieża na trokach wynoszono. Nie długo wszakże Troki były stolicą, bo Giedym, będąc raz na łowach w miejscu, gdzie dziś jest Wilno, zabił tura a po znojach myśliwskich, gdy usnął w tem miejscu, śnił mu się wilk ogromny, a w tym wilku, sto wilków wyjących. Gdy się zapytał snu tego znaczenia, Lizdejko, najwyższy ówczesny kapłan pogański, którego z urzędu zwano Kriwe-Kriwejto, tak mu sen ten wytłumaczył: iż wilk ten ogromny, znaczy zamek i miasto tego państwa główne, a sto wilków w tym wilku wyjących, mieli to być sławni mężowie, których czyny bohaterskie imie litewskie po świecie roznosić miały. Wnet potem Giedym dwa zamki, górny na turzej

górze i dolny, a także miasto zbudował i owo miasto Wilnem przezwiał, dokąd w tymże roku stolicę z Trok przeniósł, a Perkunowi lub piorunowi bałwan postawił, trzymający w ręku kamień wielki krzemienisty, z którego ogień kapłani krzesali.

W roku 1322 Krzyżacy, którzy byli ucichli po porażce poniesionej, jakieś wyżej widzieli, w roku 1319, zaczęli Żmudź i Litwę niepokoić, ale powodzenia nie mieli, bo prócz strat w ludziach utracili i miasto Memel czyli Klejpeda.

Tu się zaczyna spowinowacenie Litwinów z Polakami: córka Giedymina, Aldona, wychodzi za mąż w r. 1325 za Kazimierza królewicza, syna Władysława Łokietka i przymierze między Polską a Litwą zawarte; można więc to nazwać pierwszą unią Litwy z Polską. Aldona, łącząc się z Kazimierzem, chrzest przyjmuje w Krakowie, a przy chrzcie dają jej imię Anna. Ów Kazimierz, jak wiadomo, jest ten sam, który w historii Polskiej zwanym jest Kazimierzem III Wielkim.

Złączonemi siłami Polaków z Litwinami, Władysław Łokietek zawojował całe margrabstwo Brandenburskie. Podczas panowania Władysława Łokietka w Polsce, a mianowicie w r. 1322, książęta Szląskie, Opolskie, Jaworowskie, Tęczyńskie, Głogowskie, Zagańskie, Namysłowskie, Oleśnickie, Sprotawskie, Kozuchowskie, *) Stynawskie, Brzeskie, Legnickie, Świdnickie i Falkenberskie, z rodu królów i książąt polskich idące, zapomniawszy o swoim królewskim pochodzeniu, przeszli na stronę Jana, króla czeskiego, głównego nieprzyjaciela Władysława Łokietka; zamienili swobody na hołdownictwo, jedynie przez zazdrość ku Władysławowi Łokietkowi, gdy ten królem polskim został, nawet go nigdy nie nazywali królem polskim, jeno krakowskim. Przytoczmy

*) Długossus l. XIII ad an. 1467, Zbenricus dux Glogovien-sis alias Kozuchoviensis.

tu słów kilka jeszcze o pochodzeniu ziemi szląskiej: kraj ten pierwsiastkowo zaludnionym był przez Ligjów i Kuadów, *) którzy w VI wieku po Chrystusie zostali wyparci przez Sławian; odtąd Szląsk przeszedł do Polski, która wiarę chrześcijańską tam wprowadziła i jeszcze w roku 966 założyła tam pierwsze biskupstwo.

Po tym ustępie o Szląsku wróćmy do historii litewskiej: Widzieliśmy wyżej, jak Władysław Łokietek, złączonemi siłami Polaków z Litwinami, zawojował całe margrabstwo Brandenburskie. Wyprawa ta drogo Litwę kosztowała, bo waleczny Giedymin pod Fridburgiem zabitym został od strzału rusznicy. Za czasów Giedymina śmiało powiedzieć można, że Litwa była najpotężniejszym mocarstwem północnym w Europie. Giedymin miał siedmiu synów: Montwida, Narimunda, Olgierda, Kiejstutę, Korjata, Lubarta i Jawnutę i tak ich podzielił: Montwidowi przeznaczył Kiernów i Słonim, Narimundowi Pińsk, Olgierdowi Krewę, Kiejstutowi Troki-Stare, Grodno, Kowno, Upitę i Lidę, Korjatowi Nowogródek, Wołkowysk i Mścibohów, Lubartowi księstwo Wołodimirskie i Wadyńskie; Jawnutowi zaś, najmłodszemu synowi, którego Giedymin najwięcej kochał, zlecił nierozmyślnie po swojej śmierci całą zwierzchność Wielkiego Księstwa Litewskiego, Ruskiego i Żmudzkiego i Wilno mu oddał. Córkom swoim Giedymin nic nie przeznaczył. Za czasów Giedymina żył ów hetman sławny Dawid, starosta Grodzieński, pierwszy pan na Litwie po Giedyminie, którego córkę miał za żonę.

Po śmierci Giedymina, syn jego najmłodszy Jawnutę rządy objął, stósownie do woli ojcowskiej, lubo bracia jego Olgierd i Kiejstutę więcej na to zasługiwali. Nie mogąc też długo znieść niezasłużonego zwierzchnictwa Jawnutowego, stracili go z jego godności, dając mu tylko księstwo Zaslawskie. Olgierd z bratem Kiejstutem byli, jak Orest

*) Od Ligjów Kuadów pochodzą też Austrjacy.

z Piladem, prawdziwie braterską miłością złączeni. Olgierd został Wielkim Książęciem Litewskim, Ruskim, Krewskim,*) Witebskim i Podolskim, a Kiejstut książęciem Żmudzkim, Trockim i Podlaskim. Olgierd ojcowskiej śmierci się pomścił na Pruskich Krzyżakach, trzech carzyków tatarskich poraził i Podole Litwie przywrócił w r. 1330. Gdy Dymitr, Wielki Książę Moskiewski, wysłał mu posłów, obiecując na rok następny przybycie swoje do Wilna, Olgierd upokorzył go za tę hardą odezwę i uprzedził go, sam wchodząc do Moskwy. Za panowania Olgierda były zatargi z książętami Mazowieckimi; Olgierd z braćmi wkroczył w Mazowsze i, mimo powinowactwa z książętami Mazowieckimi, kraj ich zrabował. W owym czasie widzimy ciągle wzajemne burzenia to Prus przez Litwę, to Litwy i Żmudzi przez Krzyżaków. Mistrzem krzyżackim był wtedy Winrik z Kniprodu; był to dziewiętnasty mistrz, najokrutniejszy ze wszystkich.

Kiejstut, brat Olgierda, wracając z wypraw wojennych do Trok, ujrzał w Połdże niewiastę, córkę jakiegoś pana litewskiego czy Żmudzkiego, która mu się bardzo podobała; nazywała się ona Biruta, a że była Bogu czystość zaprzysięgła, odrzucała przeto Kiejstutowe oświadczenia. Ten ją porwał gwałtem, z nią się ożenił i miał z nią liczne potomstwo; jeden z synów był Witold. Kiejstut więcej fortelami i chytrością, niżli mocą zwykł był waleczyć. W owym czasie, to jest w r. 1378, jeden Niemiec wymyślił działą czy harmatę. Ruśnice przedtem już Niemcy byli wyn-

*) Krewa, jak widać z historii, było księstwem, tak jak Dziewońtow za czasów Dorszprunga i niektóre inne miejscowości. Według porządku rzeczy, tytuły do ziem przywiązane, przechodzić powinny do ich posiadaczy, choćby nie byli z rodu pierwszych właścicieli; taki przynajmniej zwyczaj istniał i dotąd istnieje prawie w całej Europie, lubo feudalne czasy już przeszły.

leżli,*) bo Giedymin był zabitym, jak wyżej widzieliśmy, od strzału ruśnicy.

Po śmierci Olgierda, owego sławnego rycerza, w roku 1381, syn jego Jagiełło, Wielkie Księstwo Litewskie odziedziczył. Nim przystąpimy do jego panowania, powiemy słów kilka o potomstwie Olgierdowem: Olgierd miał z pierwszej żony Uliany, księżniczki Witebskiej, sześciu synów, w wierze greckiej ochrzczonych. Włodzimierza, Wielkiego Książęcia Kijowskiego, którego syn Olek Słuck założył, drugiego Zedziwita, który Podole posiadał, trzeciego Languina, który miał Mściśław w udziale, czwartego Andrzeja, którego udziałem był Trupszczek, a potem Połock i Lukomla które był zdobył, piątego Konstantego, którego udziałem był Czernichów Siewierski i Czartorjisk, z którego pochodzą książęta Czartoryjscy, szóstego Fieodora Sanguszkę, z którego pochodzą książęta Kosserskie i Kowelskie Sanguszkowie. Z drugiej żony Maryi, księżniczki Twerskiej, miał Olgierd też sześciu synów: Jagiełłę, Skirgiełłę, a jak dawniej zwano Skirgajłę, Swidrigiełłę, a jak dawniej zwano Swidrihłaję, Korybuta, z którego pochodzą książęta Zbarasy i Wiśniowieccy, Dymitra, z którego pochodzą książęta Koreccy i Wigunta. Kiejstut zaś miał z pierwszej żony Biruty, pięciu synów, Witolda, Patryka, który miał Brańsk w udziale, Totiwilla, Sigizda albo Zygmunta i Wojdata i dwie córki Ringalę i Danutę albo Annę; obie były w zameńciu za książętami Mazowieckimi; ostatnia, to jest Danuta czyli Anna, była za Januszem; książęciem Mazowieckim, do którego Warszawa należała.

Tak jak Olgierd z Kiejstutem w prawdziwie braterskiej miłości do zgonu przetrwali, tak też ich synowie Jagiełło i Witold z początku byli ściśm przywiązaniem spo-

*) W historii Węgrów, Sayous, opisując najazd Mongołów w połowie trzynastego wieku, pojął, że niektóre hordy miały ruśnice z Chin, byłby więc to, nie niemiecki ale chiński wynalazek.

jeni; w późniejszym czasie, ta ich miłość rozerwaną została, jak zaraz widzieć będziemy. Był u Jagiełły w wielkich łaskach niejaki Wojdilo, człowiek prostego chłopskiego pochodzenia, chytry i dowcipny, który przy Olgierdzie, ojcu Jagiełły był piekarzem czy piwniczym. Tak potrafił być łaskę zaskarbić, iż, za życia jeszcze Olgierda, był został najwyższym sekretarzem. Jagiełło równe względy miał dla niego, nawet dał mu w małżeństwo siostrę swoją, rodzoną księżniczkę Maryą i w posagu zamek Lidzki. Intrygi chytrego tego Wojdila do tego doprowadziły, iż Jagiełło z Winrikiem, mistrzem Krzyżaków pruskich, tajemnie się sprzymierzył przeciw swemu dobroczyńcy, przeciw stryjowi swemu Kiejstutowi. Przezorny Kiejstut, gdy się o tem dowiedział, wysłał do Wilna trzystu mężów doświadczonych szlachciców żmudzkich, którzy po gospodach jako goście stanęli, potem czterysta podwód przygotował, na których ludzi zbrojnych pomieścił, przykrywszy ich skórami lub sianem i słomą i wysłał do Wilna różnemi bramami, sam zaś z Trok z tysiącem ludzi wpadł do Wilna. Na znak dany posypały się wojska z podwód i gospód, oba zamki wileńskie opanowały i pojmały księżęcia Jagiełłę z matką i Wojdile, szwagra Jagiełły z żoną księżną Maryą Olgierdówną. Kiejstut zaraz Wojdile, sprawcę tego wszystkiego, powiesić kazał na Łysiej górze pod zamkiem, by za to, że się na wysokie miejsce sadził, wysoko i wisiął; Jagiełłę zaś i matkę jego, przez wzgląd na prośby syna swojego Witolda, kazał z więzienia wypuścić zalecając im z Wilna wyjechać do Krewa i tam zamieszkać. Kiejstut Wielkim Książęciem Litewskim się ogłosiwszy, ruszył do Nowogródka Siewierskiego przeciw drugiemu synowcowi swojemu Dymitrowi Korybutowi Olgierdowiczowi, który żadnej zwierzchności Wielkiego Księstwa Litewskiego przyznawać nie chciał i przeciwnie kilka zamków już był od Litwy oderwał. Jagiełło, korzystając z oddalenia Kiejstuta, zajął Wilno, wezwał w pomoc mistrza krzyżackiego Konrada Zolnera, a opatrzywszy dobrze zamki wileńskie i Wilno, ciągnął z wojskiem do Trok, co widząc

Witold zmuszonym był Troki porzucić i z matką, Birutą do Grodna się udać, dając o tém wszystkiem znać ojcu swemu Kiejstutowi. Troki się poddały Jagielle. Kiejstut, otrzymawszy wiadomość o tych wypadkach, rzucił pobieżenie Nowogródka Siewierskiego, wrócił pospiesznie na Żmudź, zebrał wojsko i z rycerstwem żmudzkiem ciągnął do rzeki Wilii, gdzie się złączył z synem swoim Witoldem, który z rycerstwem Grodzieńskim siedł też pod Troki. Jagiełło, chytrze postępując, wysłał Swirgiełłę do Witolda, prosząc go, aby był pośrednikiem między nim a ojcem jego Kiejstutem, by braterskiej krwi rozlewu nie było. Witold, na zaręczenie Skirgiełły, przybył do Jagiełły, a że z narady wypadło, iż bez obecności Kiejstuta samego układy do skutku przyjść nie mogą, przeto Witold wezwał ojca swego Kiejstuta, który też przybył. Że zaś pora już była spóźnioną, Jagiełło rzekł do nich: Jedźmy do Wilna, a jutro tam skończymy. Ojciec z synem, lubo już powątpiewać zaczęli o szczerości Jagiełły, musieli wszakże już, chcąc nie chcąc, jechać do Wilna. Gdy przybyli, Jagiełło nikiemnie kazał tejże nocy, Kiejstuta w kajdany okuć i odesłać do krewskiego więzienia, gdzie piątą nocy, z polecenia Jagiełły, został przez zauszników jego zamordowanym, a mianowicie przez Prora, Bilgena, Mostewa Getkę, Krewlanina, Kiszycę, Kuczuka i innych. Potem Jagiełło, mszcząc się śmierci Wojdila, kazał też wpleść w koło wuja matki Witoldowej Bieruty, Widimonta, zanego pana żmudzkiego, z Połagi, a jego dobra oddał Montwidowi, panu litewskiemu; Witolda zaś wtrącił do tegoż więzienia w zamku Krewskim, gdzie ojciec jego Kiejstut był zamordowanym, zabroniwszy najsurowiej wstępu do niego; jednej tylko żonie księżnie Annie z dwiema pannami dozwolono było do niego chodzić. Księżna Anna, dowiedziawszy się, że Witolda także śmierć czeka jak ojca jego Kiejstuta, wnet poradziła mężowi przebrać się w suknie jednej z panien swoich i tak Witold z żoną swoją przeszedł wszystkie strażę, a w więzieniu została tylko jedna z panien służących, przebrana w odzienie Witolda. Hańbiące postę-

powanie Jagiełły z Kiejstutem i Witoldem jest plamą niezmażaną w jego świetnem panowaniu. Witold uciekł do szwagra swojego Janusza, księcia Mazowieckiego. Według niektórych dziejopisarzy, ochrzcił się on na wiarę chrześcijańską, a przy chrzcie dano mu imię Konrad. Wątpliwa to wszakże rzecz, gdyż tego samego Witolda widzieć będziemy ochrzczonego jednocześnie z Władysławem Jagiełłą. Obawiając się, by go zemsta Jagiełły nie dosięgła u księcia Mazowieckiego, Witold udał się do Prus do Konrada Zelnera, mistrza pruskiego, który źle go najprzód przyjął, wymawiając, teraz iż u Krzyżaków za niewolą ratunku szukał, wszakże potem wdzięcznie przyjętym został w Malborku przez Krzyżaków. Jagiełło rozpoczyna wyprawę przeciw Januszowi, księciu Mazowieckiemu, odbiera od niego, co był zagarnął, a mianowicie: Drohiczyn, Suraż, Mielnik, Kamieniec i wszystkie zamki i powiaty Podlaskie. Podczas gdy on zamki te dobywał, Witold ze Żmudzinami i z mistrzem pruskim Konradem Zelnerem, Litwę opanował i Troki miasto całkiem prawie zburzył ustawicznymi szturmami. Potem mistrz Konrad Zelner, osadziwszy zamki silną niemiecką załogą, sam z Witoldem do Prus wrócił, na wiadomość, że Jagiełło z wojskiem z Podlasia wraca. Skoro tylko Jagiełło przybył, wszystko odebrał, co mu zabranem było podczas jego niebytności; działo się to w roku 1383. Potem wysłał Jagiełło tajemną odezwę do Witolda, nakłaniając go do powrotu na łono ojczyzny, by wygnaniec u Niemców się nie tulał, obiecując mu wszelkie bezpieczeństwo. Dał się Witold namówić, uciekł od Krzyżaków do Litwy, gdzie się pojednał z Jagiełłą i otrzymał od niego w udziale Grodno, Brześć, Drohiczyn, Mielnik, Bielsk, Suraż, Kamieniec, Mściobohow i Wołkomysk. Jagiełło, uspokoiwszy ze wszystkich stron państwo swoje, ruszył z wojskiem do Mazowsza, które zwojowawszy, ciągnął do Sandomirskiej ziemi, mszcząc się na Polakach, za pomoc, którą dawali Januszowi, księciu Mazowieckiemu, przy zdobyciu Drohiczyzna i Mielnika. Wisłę pod Zawicho-
stem przebył, za radą Radziwiłła i zamek w Zawichoście

zburzył. Nareszcie z gromadą więźniów i z łupami wrócił do Wilna. W owym czasie w Polsce, po śmierci Ludwika, była koronowaną córką jego Jadwigą. Jagiełło wysłał do niej braci swoich, Skirgiełłę, Borysa i Hawnula, prosząc o jej rękę i obiecując, między innemi, ochrzcić się z całym swoim narodem. Jadwiga, acz niechętnie zgodziła się na to, była albowiem za życia jeszcze ojca swego Ludwika, zaręczoną księciu Wilhelmowi Rakuskiemu. W roku 1386, Jagiełło przybył do Krakowa, został ochrzczone, a na chrzcie otrzymał imię Władysława. Jednocześnie z nim ochrzczeni byli bracia jego: Wigunt, mianowany Alexandrem, Skirgiełło i Korigiełło Kazimierzami, Swidrigiełło Bolesławem, Witold Alexandrem. Wszyscy też panowie Litewscy i Żmudzey jednocześnie się ochrzcili, prócz ruskich panów i innych książąt Olgierdowiczów, którzy już dawno przedtem grecką wiarę byli przyjęli, jak Sanguszek, książę Łucki, Dymitr Korybut, książę Siewierski i inni. Tegoż dnia, po chrzcie, Jagiełło wstąpił w związki małżeńskie z Jadwigą królową. Czwartego dnia był koronowanym i namaszczone, wedle zwyczajnych obrzędów, jako król Polski. Jagiełło za przybyciem do Krakowa, wysłał był, wspólnie z królową Jadwigą do Prus Gorajskiego, podskarbiego koronnego, prosić na chrzciny swoje i na ślub Konrada Zelnera, mistrza pruskiego, lecz hardy Niemiec odpłacił się za uprzejme wezwanie wkroczeniem do Litwy i do Żmudzi razem z Henrykiem, mistrzem Liflandzkim, kraj ogłoszony z książąt swoich, będących wówczas w Krakowie, pustoszył i rabował. Dowiedziawszy się o tem Władysław Jagiełło, wnet wyprawił z Krakowa Skirgiełłę i Witolda, a skoro wieść o ich przybyciu z wojskami litewskimi i polskimi doszła do uszu mistrza pruskiego i mistrza Liflandzkiego, ci conajprędzej do Prus umknęli. Władysław Jagiełło wiarę chrześcijańską na Litwie rozszerza; lud masami rzuca pogaństwo i przyjmuje wiarę katolicką. Nie zawsze przekonanie było do tego powodem: białe sukmany, które Jagiełło rozdawał neofitom, nie mało na to wpłynęły; niestety, motłoch był, jest i bę-

dzie zawsze motłochem. Do panowania Władysława Jagiełły były już na Rusi litewskiej, jak wyżej widzieliśmy, niektóre przykłady przyjęcia wiary greckiej, lecz te przykłady były bardzo rzadkie, lud albowiem cały wierzył w gusła pogańskie, równie jak i prawie cała szlachta i większa część książąt panujących. Władysław Jagiełło, jak wyżej powiedzieliśmy, wiarę chrześcijańską na Litwie rozszerza i kościoły buduje w Wilnie, a prócz tych, siedem kościołów parafialnych, z dostatecznym nadaniem na Litwie funduje, a mianowicie: w Wyłkomierzu, w Myszagole, w Niemenczynie, w Miednikach, w Krewie, w Bolciach i w Hajnie.

Władysław Jagiełło zostawszy królem polskim, zdaje rządy Wielkiego Księstwa Litewskiego bratu swojemu Skirgiełłowi. Tu znowu zaczynają się wojny domowe Witolda ze Skirgiełłą, którego chciał stracić z Wielkiego Księstwa Litewskiego, by sam godność tę osiągnął; w tym celu Witold kilkakrotnie łączy się z Krzyżakami, z mistrzem pruskim Konradem Walenrodem, który był, po śmierci Zelniera, na mistrzostwo wybranym. Mimo świetne czyny rycerskie Witolda, przyznać musimy, iż lekkomyślny był jego charakter, kiedy tyle razy najeżdżał ojczyznę, łącząc się z jej nieprzyjaciółmi. Władysław Jagiełło z Polski udaje się do Litwy przeciw Witoldowi, który ją burzył z Krzyżakami i po raz trzeci przystępował w r. 1391 do oblężenia Wilna z Konradem Walenrodem, mistrzem pruskim i z wojskami niemieckimi, angielskimi i francuzkimi, przybyłymi z Lan-kastrem, synem Henryka, króla Angielskiego. Usłyszawszy to Jan Oleśnicki, Polak, starosta Wileński, miasto Wilno spalił, by wojska oblężnicze nie miały schronienia, a sam się w zamkach silnie obwarował, tak że Witold z Konradem Walenrodem, po kilku dniach próżnych szturmów, ustąpić musiał od oblężenia Wilna. Sprzykrzyła się już była wojna Władysławowi Jagiełłowi, pojednał się więc z Witoldem, który, od Krzyżaków umknawszy, a wiedząc o sile ich zamków, w bliskości Kowna świeżo zbudowanych, takowe zdobył i spalił, potem przybył do Wilna, gdzie naznaczonym został przez

Jagiełłę, Wielkim Księdzem Litewskim. Powiedzieliśmy tu Wielkim Księdzem w miejscu Wielkim Książęciem, by czytelnikom okazać, iż to wyrażenie używało się w dawnych czasach. Wnosić nawet wypada, iż kapłan nasz księdzem został nazwanym, by uczcić stanowisko przez niego zajmowane, kiedy go zwano tak jak tych, którzy pierwszorządne w kraju posiadali miejsca. Tak tedy Witold Alexander Kiejstutowicz został Wielkim Książęciem Litewskim, Żmudzkim i Ruskim w roku 1392. Lecz wraz bracia Jagiełły, Skirgiełło i Swidrigiełło rozpoczęli domową wojnę przeciw Witoldowi. Skirgiełło, będąc śmielszego ducha, zaraz wystąpił przeciw niemu, a Swidrigiełło, książę Połocki i Witebski, udał się do Prus, prosząc o pomoc Krzyżaków. Jagiełło przybył znowu do Litwy i Skirgiełłę z Witoldem pojednał. W owym też czasie Lubart Sanguszko Olgierdowicz, książę Włodzimierski, otrzymał od króla Jagiełły, brata swojego, księstwo Siewierskie. Skoro Jagiełło odjechał do Polski, Swidrigiełło, książę Połocki i Witebski, z pomocą Krzyżaków pruskich, wkroczył do Litwy, Wilno przez dwa miesiące dobywał, ale bezskutecznie. W roku 1397, Witold wyprawę rozpoczyna na Tatary. W roku 1399, powtórnie robi wyprawę na Tatary, któreimi Tamerlan dowodził; wyprawa ta nieszczęśliwy obrót bierze dla Witolda. W tymże roku 1399 umiera królowa Jadwiga, a po śmierci jej, Jagiełło powtórnie się żeni z Anną, hrabianką Cylijską z państwa Węgierskiego, siostrą wujeczną pierwszej jego małżonki Jadwigi. W roku 1401, król Jagiełło akademią krakowską, stósownie do testamentu królowej Jadwigi, ufundował, przyzwawszy do niej doktorów i mistrzów wszystkich nauk wyzwolonych z Pragi, tak przynajmniej niektórzy starzy kronikarze twierdzą, bo widzimy też, iż fundacya akademii krakowskiej odleglejszych sięga czasów, a mianowicie roku 1364, za panowania Kazimierza Wielkiego. Tu znowu się zjawiają najazdy Krzyżaków, podburzonych przez Swidrygiełłę. Nie długo potem, to jest w roku 1406, pierwsza wojna Witolda z zięciem jego Wasilem, kniazem Moskiewskim. W roku 1407 i 1408,

druga wojna Witolda, z tymże Wasilem, kniazem Moskiewskim. W roku 1408, nowe zatargi Litwy i Polski z Krzyżakami pruskiemi; bitwa pod Wołkowyskiem. Zatargi z Krzyżakami pruskiemi się zakończyły odebraniem im Żmudzi i przywróceniem jej do Litwy. Doszliśmy do owęj sławnęj bitwy pod Grunwaldem stoczonęj w roku 1410, między wojskami złączonemi Polski i Litwy, pod dowództwem Jagiełły i Witolda, a Krzyżakami pruskiemi pod dowództwem mistrza Uryka i książętami Rzeszy Niemieckiej. Któż nie zna owego głośniego zwycięstwa Polski i Litwy, które miały sto czterdzieści tysięcy górą nieprzyjaciół przed sobą? W owęj bitwie pięćdziesiąt tysięcy ludzi legło na pobojuwisku, co dowodzi jak bój ten był zacięty. Nie będziemy powtarzać wszystkich szczegółów tęj bitwy, o jednym tylko mniej znanym wspomnimy, nie zbyt ważnym wprawdzie, ale malującym niewłaściwą, zarozumiałość. Gdy wojska z obu stron stały już gotowe do walki, widzi Jagiełło dwóch jeźdźców do niego hucznie się zbliżających; rzekli mu oni, trzymając dwa miecze: Mistrz nasz, królu, ciebie z bratem twoim ratuje, dwa miecze ci przysyła, byś się nie trworzył i śmielęj wdział zbroję do walki. Choć mam dosyć broni, dziękuję wszakże za dar ten, odpowiedział król, biorąc miecze, a wdzięczność za one okażę, z bratem moim, mistrzowi. Okazał ją rzeczywiście, w inny wszakże sposób. Po owem sławnem zwycięstwie pod Grunwaldem, odebrane zostały od Krzyżaków zamki i miasta następujące: Gdańsk, Elbląg, Toruń, Chełmno, Królewiec, Świecie, Gniewo, Tczewo, Nowe, Brodnica, Brandenburg, Kapriwno, Grabino, Wenusławowo, Gołubin, Grondec, Allenborg, Osteroda, Nidborg, Działdow, Scytno, Kurentinieg, Bratianow, Kowale, Hamerstein, Bytom, Lomborg, Holandia, Piskaria, Rogoźno, Stuma i Tuchola. W tymże roku 1410 wojska krzyżackie znowu dwa razy porażone zostały. Władysław Jagiełłę śmiało nazwać można biczem Krzyżaków; zmusił on ich nakoniec do hołdownictwa; bo też miał dzielnego wykonawcę przedsięwzięć swoich Jagiełło w Zawiszu Czarnym, który najwięcej się przyczynił do po-

skromienia Krzyżaków. Następnie Polacy odnieśli zwycięstwo nad Węgrami, a potem nad mistrzem Liflandzkim. W roku 1413 Jagiełło z Witoldem zjeżdżają się w Horodle nad Bugiem i tam nastaje druga Unia Polski z Litwą. Tam się nadały familiom litewskim prerogatywy szlacheckie i herby stały się odtąd sukcesyjne w Litwie, obyczajem szlachty polskiej. *) Piszą historycy, iż w owym roku 1413 zima była tak ciepła w Litwie i na Żmudzi, iż w miesiącu styczniu fijołki, róże i jarzyny kwitły. Z Horodla Jagiełło z Witoldem udali się na Żmudź, gdzie naród jeszcze nie był zaniechał bałwochwalstwa i na wiarę chrześciańską Żmudź całą, częścią darami, częścią groźbą nawrócili. W r. 1414, Witold podbija i przyłącza do Litwy Psków i Nowogród Wielki, które ówczasnie książąt nie miały, a miały formę republikańską. W tymże roku 1414, nową widzimy wyprawę Jagiełły z Polakami i z książętami Szląskiem, a Witolda z Litwinami i z Tatarami do Prus. W roku 1415 pierwsze było poselstwo od Jagiełły i Witolda do Mahometa, z powodu najazdów ustawicznych w Węgrzech i Bośni. Zagrozili ci posłowie Mahometowi srogą wojną, jeśli najazdów Turcy nie poprzestaną; Mahomet, który wówczas już był w Adrianopolu, przełknięony, wszystkich więźniów węgierskich uwolnił i Bośnię z pod jarzma muzul-

*) Herby zagraniczne są najlepszą wskazówką w badaniach heraldycznych względem pochodzenia domów szlacheckich, gdyż zagraniczne herby były nadawane, w Polsce zaś i Litwie pewnikiem to być nie może, albowiem do sejmu Horodelskiego, każdy szlachcic mógł przybrać herb, który mu się podobał, prawem to było upoważnione, wzbroniono tylko synowi herb zmieniać za życia ojca swego. Herby więc w Polsce i Litwie wskazówką w poszukiwaniach źródeł nazwisk dla tych tylko familij służyć mogą, które zachowały nazwisko herbu swojego. Od sejmu Horodelskiego, herby stały się sukcesyjne, a nie tak jak przedtem bywało, iż każdy szlachcic miał prawo herb przyjąć, jaki mu się podobał. Lubo były niektóre herby nadane przez królów polskich, ogólnym wszakże zwyczajem było, jak wyżej powiedzieliśmy, iż szlachta sama je brała.

mańskiego oswobodził. W tymże roku 1415, Alexander, wojewoda Wołoski, zaprzysięga hołd i posłuszeństwo Jagielle; a gdy posłowie od cesarza i patriarchy Konstantynopolskiego przybyli, prosząc Jagiełłę o wspomóżenie żywnością z powodu oblężenia Konstantynopola przez Turków, Jagiełło z Rusi a Witold z Litwy, miłością chrześcijańską wzruszeni, posłali im zboża i inną żywność dostatek Dnieprem do Racibeja, portu litewskiego na morzu Pontskim, dzisiejszem Czarnem, nie daleko Oczakowa. W roku 1416, wojska tatarskie Kijów złupiły i spaliły. Wówczas Jagiełło zajęty był swym ślubem z trzecią żoną, Elżbietą Granowską wdową. Była to kobieta stara, która już przedtem miała trzech mężów, a matką była chrestną Jagiełły. Ta Granowska była z domu Pilecka. Syna jej Jana Granowskiego z Pilca, Jagiełło kreował hrabią Jarosławskim, czem szlachtę mocno przeciw sobie oburzył, wkrótce też potem hrabiostwo to przez panów skarzone zostało. *) W roku 1418, widzimy ligę zawartą między Jagiełłą, Witoldem, Erikiem, królem Duńskim, Szwedzkim i Norwergskim przeciw Krzyżakom. Wspomnijmy tu o jednym wypadku, który nieustraszonego Jagiełłę przeraził. Gdy bowiem wracał, po zawarciu wyżej rzeczowanej ligi do Polski, podczas podróży, piorun uderzył w powóz, w którym był Jagiełło ze swoim orszakiem i sześciu przy nim zabił ludzi.

*) Na Litwie, również jak i w Polsce, można powiedzieć, że tytułów sukcesyjnych nie było, tak szlachta dbała o niezachwianie swój równości. Tytuły były osobiste i tak widzimy, że wojewoda był książęciem, czyli Comes Palatinus, a kasztelan był hrabią, czyli Comes Castellanus. Wprawdzie syn wojewody nazywał się wojewodzi-cem, a kasztelana kasztelaniczem, w aktach publicznych tak zwano, coby dało do myślenia, że tytuły były spadkowe. Jesteśmy jednakże tego przekonania, że tytuł, tak jak godność, był tylko osobisty, a chociaż wojewódzwa, a osobiście kasztelanje tak rozmnożyły tytuły w Polsce i Litwie, sądzymy wszakże, iż owe rozmnożenie na błędnej jest podstawie.

Witold rozpostrzeniał swą władzę i na hordy tatarskie, gdyż widzimy, jak w Wilnie sam koronował na cara Zawolskiego Jeremferdena i wyprawił go do hordy z marszałkiem Radziwiłłem przeciw Kieremberdenowi, który po ojcu swoim Zoldanie Zaledinie, na carstwo tatarskie się kierował, grożąc mieczem Witolda. Strona Witolda górę wzięła, Kieremberden został zabitym, a Jeremferden przez Wilolda koronowany w Wilnie, objął carstwo Zawolskie. W r. 1420, przybyli do Władysława Jagiełły posłowie z Czech, ofiarując jemu lub bratu Witoldowi koronę czeską z Morawskim margrabstwem i ze Szląskiem księstwem, lecz oba odmówili przyjęcia korony. W roku 1422, Jagiełło wstępuje po raz czwarty w związki małżeńskie z Zofią, córką Andrzeja, księcia kijowskiego i siostry Witolda. W tymże roku 1422, gdy po raz trzeci Czechy przybyli, prosząc, by Jagiełło lub Witold koronę czeską przyjęli, Witold wysłał im za króla synowca swojego Zygmunta Korybuta Dymitrowicza. Nowe w tym czasie widzimy walki Litwinów, Żmudzinów i Polaków z Krzyżakami, które się kończą pokojem, skutkiem którego Krzyżacy wrócili ziemie na Litwie i na Żmudzi przez nich zabrane i zamki zburzyli przez nich zbudowane, a Jagiełło i Witold odwołali z tronu czeskiego Zygmunta Korybuta Dymitrowicza, który w r. 1424 znowu, na prośbę Czechów do nich wrócił wbrew woli Jagiełły i Witolda. W r. 1425, narodził się z królowej Zofii pierwszy syn Jagiełły, którego nazwano Władysławem. Jagiełło potem udał się do Litwy, a będąc na łowach nogę złamał, i z tego powodu kilka miesięcy w Krasnymstawie przemieszczał. W r. 1426, Władysław Jagiełło na sejmie Łęczyckim starał się o zapewnienie sukcesji do tronu Władysławowi, synowi swojemu. Długo się szlachta opierała, ale gdy wszystkich po jednym potajemnie namówił, uchwalonym został na sejmie projekt jego. Ten szczegół dowodzi, jak jest słusznie nazywać, za panowania Jagiellonów, tron polski elekcyjno - sukcesyjnym. W tymże r. 1426, urodził się Jagielle drugi syn, którego Kazimierzem nazwano. Narodził się i trzeciego syna królowa Zofia mu powiła, który na

chrzcie otrzymał imię Andrzeja Kazimierza. Mamyż tu wspomnieć o oskarżeniach rzuconych przez Witolda na królowę, które nawet spowodowały ścisłe badania ze strony Jagiełły? Pomińmy je lepiej, chociaż nie były bezzasadne. W r. 1429, Witold przemyślał z wielkiego księstwa Litewskiego królestwo uczynić. Jagiełło, widząc tę skwapliwość Witolda do korony, ofiarował zrzec się swojej na niego, z tem, że po śmierci Witolda, na synów jego, Jagiełły, spadnie, ale Witold odmówił. W tym zatargu Witold umarł. Po śmierci jego Świdrygiełło został przez samego króla Jagiełłę na wielkie księstwo litewskie podniesionym. W r. 1431 Świdrygiełło zajęciem zamków Podolskich, zmusił Jagiełłę do wojny domowej, Polaków z Litwinami, a gdy się ta wojna przymierzem zakończyć nie mogła, z przyczyny wymagań Świdrygiełły, żądającego od Polaków powrócenia Litwie całego Podola i części Wołynia, król Jagiełło wezwał na wielkie księstwo litewskie Zygmunta Kiejstutowicza, brata Witolda, który stracił Świdrygiełłę, opanował Wilno, Troki i inne zamki, oraz Żmudź i prosił Jagiełłę o potwierdzenie go na wielkie księstwo litewskie. Jagiełło na to się zgodził z warunkiem, ażeby po śmierci Zygmunta, wielkie księstwo Litewskie nie spadło na nikogo innego jak na Jagiełłę, lub synów jego. Świdrygiełło, który miał za sobą księżniczkę Twerską, i sprzyjał więcej wyznaniu greckiemu, lubo sam na wiarę rzymską był ochrzczonym w Krakowie, uciekł na Ruś, gdzie wdzięcznie przyjętym został przez Rusinów. Połączenie i Kijowianie zrobili go swoim księciem. Potem on z niemi i ze Smolenszczanami Litwę najeżdżał, ale Zygmunt go odparł i do ucieczki zmusił. Jednakże Świdrygiełło nie zaprzestał Litwę niepokoić. W r. 1434 król Władysław Jagiełło w Gródku o cztery mile od Lwowa, życie zakończył, w podeszłej starości, bo miał znacznie więcej lat osmdziesięciu, a panował lat czterdzieści ośm i miesięcy trzy, pochowany w Krakowie.

Po Władysławie Jagielle wstąpił na tron syn jego najstarszy Władysław III, przezwany później Warneńczykiem.

Był on królem polskim a potem i węgierskim. Długo panowie i szlachta na koronacy jego nie zezwalali, ale nareszcie się zgodzili. W owym czasie widzimy nowe walki Świdrygiełły z Zygmuntem, który znowu go odparł. Straciwszy wszystko, Świdrygiełło nareszcie się upamiętał i szukał zgody z Zygmuntem, który ją odrzucił. Zygmunt po owym zwycięstwie nad Świdrygiełłą, opanował księstwo Smoleńskie, Podolskie, Kijowskie, Połockie, Witebskie, Mścisławskie i inne, a to go tak w dumę wzbilo, iż dążył do rządów absolutnych stał się podejrzliwym i tyranem, szukając środków by wszystkich książąt wytępić. Jeden z nich, a mianowicie książę Iwan Czartoryski, wnuk Olgierda, a jego, Zygmunta, synowiec, uprzedził Zygmunta w złych jego zamiarach i ze Skobejną go zabił. Po śmierci jego, po długich rozterkach, został wielkim księciem Litewskim, Żmudzkim, Ruskim, Wołyńskim, i Podlaskim Kazimierz, królewicz polski, syn Władysława Jagiełły, a brat Władysława Warneńczyka, w roku 1440.

Od Kazimierza Jagiellończyka, Litwa, według historyków, przestała mieć swoich wielkich książąt oddzielnych, ale właściwiej byłoby, według nas liczyć od Aleksandra Jagiellończyka, gdyż on był jeszcze czas jakiś tylko wielkim księciem litewskim, póki tytuł ten nie złął się z koroną polską, gdy Aleksander królem polskim został. Za panowania Kazimierza, w r. 1442, książę moskiewski, chcąc korzystać z litewskich rozterek, zebrał wielkie wojsko i ciągnął ku Wiaźmie, która wówczas do Litwy należała. Kazimierz wysłał przeciw niemu hetmana, Stanisława Kiskę, który rozbił wojska moskiewskie, i okryty sławą wrócił do Kazimierza. W owym też czasie Świdrygiełło, były wielki książę litewski, przez Zygmunta wygnany, przyszedł do Litwy z Wołoszczyzny, gdzie w ostatniej nędzy, przez lat siedm pał owce. Kazimierz dał mu, jako stryjowi Łuck z okolicznymi włościami.

Gdy się to dzieje na Litwie, widzimy Władysława Jagiellończyka, króla polskiego i węgierskiego odnoszącego zwy-

ciężstwa na Turkach wespół z Hunjadem, którego Władysław Jagiellończyk był naznaczył hetmanem węgierskim. Świetne te zwycięstwa zmusiły Turków do przymierza, które zawarte zostało na lat dziesięć w Seggedynie. Owe przymierze długo nie trwało, bo w r. 1444, z namowy papieżkiej złamane zostało przez Władysława Jagiellończyka, który zginął pod Warną, w dwudziestym pierwszym roku życia swego. Jakkolwiek smutno, przyznać wszakże musimy, iż słuszną to była kara za złamanie przysięgi. Po śmierci Władysława Warneńczyka, bezkrólewie było w Polsce, przez półtrzecia roku. Nakoniec, w r. 1447, Kazimierz IV Jagiellończyk przyjął koronę polską, nie przestając być wielkim księciem litewskim. Po czterdziestu pięciu latach panowania, umarł Kazimierz w Grodnie, w r. 1492, prosząc, ażeby po śmierci, wielkie księstwo litewskie oddane było jego synowi Aleksandrowi, a korona polska drugiemu synowi Janowi Albrychtowi; Jana zaś Albrychta i trzeciego swego syna Władysława, króla węgierskiego i czeskiego, zobowiązał, by brata swego młodszego Zygmunta nie opuszczali i dali mu jaki udział w swoich państwach.

Tak tedy po śmierci Kazimierza, syn jego Aleksander został wielkim księciem Litewskim, Ruskim i Żmudzkim. Za panowania Aleksandra, wielki książę moskiewski Iwan Wasilewicz*) podniósł wojnę na państwo litewskie, i zabrał Nowogród Wielki, Wiaznę i wiele innych zamków ruskich Siewierskich, które, mimo zawarte później przymierze, zostały przy wielkim kniaziu Moskiewskim. Po zawartem przymierzu, Aleksander poślubił w Wilnie r. 1495, córkę wielkiego kniazia Moskiewskiego, Iwana Wasilewicza, imieniem Helenę, rodzącą się z Anny, małżonki jego, a córki Tomasza Paleologa. Owego Iwana Wasilewicza, przezwanego Wielkim, nazywano

*) Zwyczaj nazywania siebie imieniem swoim i ojca, który w Rosji od panujących rozpostrzenił się i w całym narodzie, był dawniej zwyczajem u Normanów, a od nich przeszedł do Rosji z Rurikiem, który był Waregiem, czyli Normanem.

w Rosji gróznym, tylko w dobrem znaczeniu, tak jak o tem wspomina Karamzin w historii swojej rosyjskiej. Czytelnik wszakże brać nie powinien tego Iwana Wasilewicza za Iwana Wasilewicza groźnego, który później przyszedł, za czasów Stefana Batorego, gdyż pierwszy był Iwan III a ostatni Iwan IV, między zaś temi dwoma panowaniami był Wasil Iwanowicz. W owym czasie widzimy tajemną zmwę Jana Albrychta, Aleksandra i Władysława przeciwko Turkom, dla pomszczenia się śmierci stryja swego Władysława Warneńczyka, a w tej wyprawie straszny cios zadany wojskom polskim pod Bukowiną, dokąd ich zdradziecko wprowadził Stefan, wojewoda wołoski. Aleksander wróciwszy do Litwy, naznaczył hetmanem*) księcia Konstantego Ostrońskiego, inni piszą Ostroskiego, pochodzącego z książąt Druckich. W r. 1499, widzimy zawarte przymierze między Władysławem, królem węgierskim i czeskim, Albrychtem, królem polskim, Aleksandrem, wielkim księciem Litewskim, Stefanem, wojewodą Wołoskim, Iwanem Wasilewiczem, wielkim księciem Moskiewskim i Bajzetem, sułtanem Tureckim. Tegoż roku Władysław, król Węgierski i Czeski i Albrycht, król polski, odstąpili trzeciemu bratu Zygmuntowi Głogow-

*) Dawniej wojewoda był razem hetmanem. Za czasów jeszcze Aleksandra Jagiellończyka, godność wojewody miała ogromne znaczenie, a co dowodzi, że statut litewski, znacznie później zrehabilitowany, książętami jeszcze wojewodów zowie, tak jak u Rzymian, za czasów cesarstwa, tych co zajmowali podobne stanowiska zwano Comes Palatinus. Znaczenie zaś wyrazu wojewoda jest wojska wodzić, gdyż wojewoda hetmanił wojskom swego województwa w czasie wojennym. Władza cywilna równie była nieograniczona w ręku wojewodów. Byli to, można powiedzieć, udzielnicy książęta, bo i urzędy dworskie, na równi z panującymi, przy swoich osobach ustanawiali. Kasztelanowie znacznie niżej stali od wojewodów, gdyż oni tylko zastępowali wojewodów podczas ich niebytności. Kasztelan, w języku łacińskim, nazywał się Comes, bez dodatku Palatinus. Wojewodowie, jak się wyżej powiedziało, byli też hetmanami w swoich województwach. Zygmunt stary pierwszy buławę hetmańską oddzielną utworzył.

skie i Opawskie księstwa w Szląsku. W tymże roku 1499, Iwan Wasilewicz, chcąc państwo swoje rozszerzyć, wypowiedział wojnę zięciowi swojemu Aleksandrowi, pod błahym pozorem, że on cerkwi ruskiej w Wilnie nie zbudował dla małżonki swojej, a córki jego Heleny. Aleksander wysłał przeciw niemu hetmana swojego Konstantego Ostrońskiego, który pociągnął przez Mińsk, Borysów, za Smoleńsk, a choć miał wszystkiego półczwartą tysiąca wojska litewskiego, bitwę stoczył przeciw 40 tysięcy Moskwićów. Przewaga liczby zbyt była wielka; mimo bój zacięty, Moskwa górę wzięła, a hetman sam Konstanty Ostroński pojmany został w niewolę. Brańsk i księstwo Siewierskie oderwane zostały od Litwy. W owym czasie Aleksander dał marszałkowstwo dworne kniaziowi Michałowi Glińskiemu. W r. 1501, Jan Albrzycht z apopleksyi umarł w Toruniu, a po nim wstąpił na tron polski Aleksander, wielki książę Litewski. Za panowania Aleksandra odniesione było wielkie zwycięstwo nad Tatarzy pod Kieckiem, a po tem zwycięstwie w r. 1506, król Aleksander umarł w Wilnie. Po nim został wielkim księciem Litewskim brat jego Zygmunt, który w roku 1507, był koronowanym królem polskim. Zygmunt I, jak już widzieliśmy, był wnukiem Jagiełły, a piątym synem Kazimierza Jagiellończyka. Za panowania Zygmunta, Gliński przeszedłszy na stronę Moskwy, walkę rozpoczął przeciw swęj ojczyźnie. Gdy Zygmunt się dowiedział, iż Gliński zamek Miński dobywa, pociągnął z wojskiem przeciw niemu. Usłyszawszy o tem Gliński, cofnął się pod Borysów. Zygmunt I dalej za nim pociągnął i dogonił go w Orszy nad Dnieprem. Wojska moskiewskie pobite zostały, poczem zawarte było przymierze między Zygmuntem I a Wasilem Iwanowiczem, wielkim księciem Moskiewskim. W r. 1509, Wasil Iwanowicz, wielki książę Moskiewski, zdradą Psków opanował. Za panowania Zygmunta, w r. 1512, dwadzieścia pięć tysięcy Tatarów zostało porażonych pod Wiśniowcem przez Litwinów i Polaków. W r. 1513, Zygmunt I poślubił Bonę, córkę księcia Medyolańskiego Jana Sforzy. W r. 1514; Wasil Iwanowicz dobywał Smoleńsk przez trzy

miesiące. Nie mogąc dać rady, chciał już odstąpić, ale Michał Gliński, mając obietnicę Wasila, iż Smoleńsk do niego należeć będzie, jeśli go zdobędzie, przekupstwem zjedna stronników, którzy zamek mu zdali. Gliński wtedy przypomniał Wasilowi jego obietnicę, ale nie mając od niego zadowalniającej odpowiedzi, wysłał jednego wiernego sługę do Zygmunta I do Borysowa, prosząc o przebaczenie. Przejęto pismo Zygmunta do Glińskiego. Przekonany więc o zdradę przez wielkiego księcia Moskiewskiego, Gliński wtrącony został do więzienia, gdzie dni swoje zakończył. Wasil Iwanowicz, dowiedziawszy się przez szpiegów o małej liczbie wojska przy królu Zygmuncie w Borysowie, wysłał przeciw niemu ośmdziesiąt tysięcy żołnierzy, którzy zostali pobici przez Konstantego Ostrońskiego, pod Orszą nad Dnieprem. W r. 1529, Zygmunt August królewicz, mając lat dziewięć wieku, był wybranym na wielkie księstwo Litewskie, Ruskie i Żmudzkie, panów i rycerstwo litewskie, w obecności ojca, króla Zygmunta i królowej Bony, a w r. 1530, Zygmunt August został koronowanym w Krakowie królem polskim, za życia jeszcze Zygmunta I Starego; ojca swojego. W r. 1533, hetman wielkiego księstwa litewskiego książę Konstanty Ostroński, wojewoda Trocki, umarł. Był to mąż dzielności nieznurównanej, liczne zwycięstwa odnosił nad Tatarzy i Moskwą, porównać go prawie można z Hannibalem, Pirrusem i Scypionem. Na jego miejsce obrany został hetmanem wielkim Jerzy Radziwiłł. W r. 1545, Zygmunt August, rychło po śmierci pierwszej swojej małżonki Elżbiety, córki Ferdynanda, króla Rzymskiego i Czeskiego, zaślubił Barbarę Radziwiłłównę, która też świeżo wdową była została po Stanisławie Gastoldzie, wojewodzie Trockim. W r. 1548, król Zygmunt I Stary, wróciwszy chory z Sejmu Piotrkowskiego do Krakowa, życie zakończył mając górą lat ośmdziesiąt. W r. 1550, na sejmie Piotrkowskim, uchwaloną była koronacja Barbary, która tegoż roku była koronowaną w Krakowie. Nie długo się cieszyła miłością Zygmunta Augusta i koroną, bo w r. 1551, umarła w Krakowie, z kąd zwłoki jęj przywieziono do Wilna,

gdzie pochowaną została w kaplicy Sgo Kazimierza. Podejrzewają, iż Barbara była otruta przez doktora Włocha, z namowy królowej Bony, która jęj nienawidziła. W r. 1553, Zygmunt August po raz trzeci wstąpił w związki małżeńskie z Katarzyną, siostrą pierwszej swojej małżonki, a wdową po Franciszku Gonzagie, książęciu Mantuańskim. W dzień ślubu Katarzyna została koronowaną. W roku 1564, cztery tysiące Litwinów rozbiło dwadzieścia pięć tysięcy żołnierzy Moskiewskich. Na czele Litwinów był hetman Mikołaj Radziwiłł z Chodkiewiczem. W r. 1569, był sejm walny w Lublinie, na którym ostatecznie się ugruntowała Unia wielkiego księstwa Litewskiego z koroną Polską. Wołyń też, Podlasie i Kijowskie województwo do korony się przyłączyły. Choć zlanie się było zupełne dwóch narodów Litwy i Polski, wszakże każdy z nich zachował oddzielne swe wojsko i skarb.

We trzy lata po sejmie Lubelskim, to jest w r. 1572, Zygmunt August życie zakończył w Knyszynie, nie mając więcej jak lat pięćdziesiąt. Było to jedno z najświetniejszych panowań, pod każdym względem, a mianowicie pod względem rozwoju umysłowego. Za Zygmunta Augusta był zredagowanym w r. 1580, statut Litewski, jeden z najpiękniejszych pomników prawodawstwa.

Ponieważ po Unii Lubelskiej, Litwa z Polską nierozdzielne już państwo stanowiła, na panowaniu więc Zygmunta Augusta zakończymy pogląd nasz na historję Litwy, gdyż późniejsze wypadki odnoszą się już do dziejów narodu polskiego, z którym Litwa ostatecznie się złąła. Losy Litwy były, od Zygmunta Augusta, spojone z losami Polski, z którą dzieliła tak trofea jak i nieszczęścia, w jednych szeregach Zygmunta walczyła, tak w szesnastym i siedemnastym wieku, za panowania Zygmunta III i Jana Kazimierza, gdy Szwedzi Polskę i Litwę najeżdżali, pod Gustawem Adolfem i Karolem Gustawem, jak w późniejszych czasach w kampaniach Napoleońskich. Jednocześnie z Polską życie swe polityczne zakończyła, dając wspólnęj ojczyźnie swego najslachetniejszego obrońcę, swego bohatera Kościuszkę. Każde wstrząśnię-

nie Polski odgłos swój miało na Litwie, a co spotkało Polskę i na Litwę spadło, słowem, te dwa narody, walczące między sobą przed laty, stały się jednym ciałem, dla którego każda rana równie jest dotkliwą.

Dzieje narodu Litewskiego, w początkach jego istnienia, tak są zawiłane, iż sądzimy, że czytelnik za złe nam nie weźmie, jeśli dla łatwiejszego spamiętania, przytoczymy tu w krótkości spis wszystkich wielkich książąt Litewskich, przed Unią i po Unii, aż do wygaśnięcia tego tytułu w oddzielnem jego znaczeniu, i tak:

Przed Unią.

Erdziwił . . .	umarł koło roku	1170.
Ringold . . .	" " "	1230.
Mendog . . .	" " "	1238.
Trojnat. . .	" " "	1263.
Wojsiek . . .	" " "	1265.
Świntorog . .	" " "	1268.
Giermont. . .	" " "	1270.
Giligin . . .	" " "	1275.
Romund . . .	" " "	1278.
Trabus . . .	" " "	1280.
Narimund . .	" " "	1280.
Trojden. . .	" " "	1282.
Witenes .	panował od r.	1283—1315.
Giedymin .	" " "	1315—1328.
Jawnut .	" " "	1328—1330.
Olgierd .	" " "	1330—1381.
Kiejstut .	" " "	1382.
Jagiełło .	" " "	1382—1386.

P o U n i i.

Skirgiełło Kazimierz	1386.
Witold Aleksander	1392.
Świdrygiełło Bolesław	1430.
Zygmunt	1432.
Kazimierz Jagiellończyk, potem król polski	1440—1492.
Aleksander, potem król polski	1492—1501,

Przed rozstaniem się czytelnikiem, dołączymy do tego poglądu historycznego spis porządkiem alfabetycznym, domów pochodzących ze krwi książąt panujących tak Litewskich jak i innych, a w Litwie i Polsce osiadłych, obecnie potomków mających równie jak i już wygasłych i tak:

Adamowicz z linią książąt Litewskich spowinowaceni, pochodzącą albowiem od Widymunta, wuja Biruty, małżonki Kiejstuta.

Andruszewicz od Jawnuta, syna Giedyminowego pochodzą.

Babicz, z książąt ruskich pochodzą.

Bakrynowski lub Bahrynowski, herbu Leliwa, z książąt ruskich pochodzą, a mianowicie od Włodzimierza.

Bal, herbu Gozdowa, od Bałty, księcia Gotskiego pochodzą.

Balan, z linii książąt Rusko-Polskich pochodzą.

Bełzki, z książąt Ruskich pochodzą.

Bibel, z książąt Ruskich pochodzą.

Bielski, z kniaziów Moskiewskich pochodzą, a niektórzy twierdzą, iż od Giedymina, wielkiego księcia Litewskiego, początek swój wzięli.

Bogdanowicz, herbu Mogiła, idą od Bogdana, syna Montwiłowego, a więc ze krwi książąt Żmudzkich, gdyż

Płoński, z książąt Litewskich, linii Jagiellońskiej pochodzą.

Pocięj, od Eleazara Bulki, księcia Serbskiego, pochodzą.

Podbereski, herbu Gozdawa, od Włodzimierza, jedynowładcy Ruskiego, pochodzą.

Podhorski, z linii książąt Ruskich pochodzą.

Połozow, z książąt Litewskich, linii Jagiellońskiej pochodzą, a mianowicie od Giedymina.

Połubiński, herbu Jastrzębiec, pochodzą z książąt Ruskich, według Paprockiego, a, według Kujałowicza i Kuropatnickiego, idą wraz z Trubeckimi od książąt Litewskich, linii Jagiellońskiej, a mianowicie od Wigunta, syna Olgierdowego, a brata Władysława Jagiełły.

Pomorscy, książęta, herbu Gryf.

Poniatowski, herbu Ciołek, pochodzą ze krwi królów Saskich, jak wyżej wspomnieliśmy, gdyśmy mówili o Ciołkach.

Poraj, herbu Poraj, pochodzą od Ursyna i Hektora, którzy pierwsi do Litwy z Włoch przybyli z Publiuszem Palemonem i Prosperem Coesarinem Kolumną.

Poryeki, z książąt Litewskich, linii Jagiellońskiej pochodzą, a mianowicie od Korybuta.

Potocki, z książąt Pruskich dawnych pochodzą.

Pozarzycki, z linii książąt Ruskich pochodzą, a mianowicie od Włodzimierza, monarchy Ruskiego. W Rosyi zowią ich książętami Pożarskimi. Są też i w Polsce Pożarscy, wnosić wypada iż z tej samej idą linii.

Prandot, pochodzą od Rawitów, a Rawitowie idą od Kochana, księcia Czeskiego.

Prochański, herbu Gryf, pochodzą od Jaxy, księcia Serbskiego, potomka Leszka, monarchy Polskiego.

Pruński, herbu Pogonia Imo, od Włodzimierza, monarchy Kijowskiego i całej Rusi pochodzą.

Prussowie, z książąt Pruskich dawnych pochodzą.

Przedzielnicki, z linii książąt Rusko-Polskich pochodzą.

Przychabski, z linii książąt Ruskich pochodzą.

Przyjemski, pochodzą od Rawitów, a Rawitowie idą od Kochana, książęcia Czeskiego.

Przyszuowski, herbu Łabędź, idą od Piotra Dunina, a Piotr Dunin, jak wyżej widzieliśmy, od królów Duńskich pochodzi.

Pstruch, z linii książąt Rusko-Polskich pochodzą.

Puciatycz, czyli *Puciatycz*, herbu Syrokomla, z linii książąt Ruskich pochodzą.

Puński, z linii książąt ruskich pochodzą.

Putynulicz, z linii książąt Rusko-Polskich pochodzą.

Puzyna, herbu Oginię, od Włodzimierza, jedynowładcy Ruskiego pochodzą.

Rachuz, z książąt Litewskich, linii Dorszprungowskię pochodzą.

Radowicki, idą od Kotwiców, to jest Pochnerów, a ci z domu Rakuskiego pochodzą.

Radziwiłł, herbu Trąby, z książąt Litewskich, linii Dorszprungowskię pochodzą, a mianowicie od Lizdejki, syna Narymunda.

Rafałowski, od Teodora, książęcia Siewierskiego pochodzą.

Rekuć, herbu Leliwa, z książąt Litewskich, linii Jagiellońskię pochodzą. Syn Jana Mondwida spłodził syna Rekucia, od którego wziął początek dom książąt Rekuciów.

Roch vel *Kolumna*, przyszli z Włoch do Litwy z Palemonem. Według niektórych autorów, sięgają oni bajecznych czasów, bo od Herkulesa początek jakoby wzięli. Według drugich od Karola Wielkiego, cesarza pochodzą, a według innych od Guelfa, książęcia Bawarskiego.

Rokicki, pochodzą od Rawitów, a Rawitowie od Kochana, książęcia Czeskiego.

Romanowski, z linii książąt Ruskich pochodzą.

Romanowski, herbu Szalawa, z linii książąt Ruskich pochodzą, a mianowicie od Włodzimierza, monarchy Ruskiego. Byli oni książętami Smoleńskimi.

Romer, herbu Jelita, z Włoch przyszli do Polski, przecież nie prosto, bo niektórzy z nich wprzód w Węgrzech gnieździć się poczęli, z których Gwilhelm Romer, książę, pojął Jadwigę, Kazimierza Wielkiego, króla Polskiego córkę; od niego idą Romerowie, którzy są dziś na Litwie.

Rostowski, z linii książąt Ruskich pochodzą.

Roszczyc, z książąt Litewskich, linii Jagiellońskię pochodzą, a mianowicie od Narymunda.

Rozen, herbu Gryf, pochodzą od Jaxy, książęcia Serbskiego, potomka Leszka, monarchy Polskiego.

Roźnow, pochodzą od Jaxy, książęcia Serbskiego, potomka Leszka, monarchy Polskiego.

Rozrażewski, herbu Doliwa, z książąt Słowackich pochodzą.

Rożyński, z książąt Litewskich, linii Jagiellońskię pochodzą, według niektórych autorów, od Koryata, a, według innych, od Narymunda.

Rudziński, z linii książąt Pruskich dawnych pochodzą.

Rudzki, z linii książąt Ruskich pochodzą.

Rukiewicz, z książąt Litewskich, linii Dorszprungowskię pochodzą.

Rylski, z książąt Ruskich pochodzą. (Karamzin Tom VI, fol. 296).

Sabłowski, z linii książąt Ruskich pochodzą.

Sanguszek, herbu Pogonia Litewska, z książąt Litewskich, linii Jagiellońskię pochodzą, a mianowicie od Lubarta, syna Giedyminowego, według niektórych autorów, a według Strykowskię i Kojalowicza, od Lubarta, syna Olgierdowego, z Julianny, księżnej Witebskiej, spłodzonego.

Sapieha, herbu Lis, z książąt Litewskich, linii Jagiellońskię pochodzą, a mianowicie od Narymunda, syna najmłodszego Giedymina. Narymund ten był księżciem Pińskim i Mozyrskim. Sapiehowie, lubo ze krwi książęcej, pisali się dawniej hrabiami, czego zresztą widzimy liczne przykłady i po innych książęcych domach osiadłych w Polsce i na Litwie.

Sawaniowski, herbu Pobog, pochodzą od Sawana Szyryna, kniazia Tatarskiego, który do Mazowsza się dostał w r. 1241, za panowania Leszka Białego w Polsce, a Konrada, brata jego, w Mazowszu.

Schampach, herbu Schampach, od dawnych Leszków, książąt i monarchów Polskich pochodzą, a mianowicie od drugiego syna Leszka.

Scypion, herbu Scipio, od dawnych Scypionów Rzymskich pochodzą; lubo nie jest to dom książęcy, gdyż Scypionowie byli za czasów Rzeczypospolitej rzymskiej, wszakże władza ich przedstawiała książęcą dostojność, dla tego to pomieściliśmy tu ich potomków.

Siesicki, herbu Bawola Głowa, z książąt Litewskich, linii Dorszprungowskiej pochodzą, a mianowicie idą z linii Dowmunta, książęcia Uciańskiego, syna Romunda, Wielkiego książęcia Litewskiego.

Sięstrzeńcowie na *Gudziszkach*, z linii książąt Ruskich pochodzą.

Sirewicz, herbu Trąby, idą od drugiego syna Grzegorza Ostyka lub Ościka, Ościk, jak wyżej widzieliśmy, pochodzi od Narymunda, Wielkiego książęcia Litewskiego.

Skirmunt, z Wielkich książąt Litewskich pochodzą, Skirmunt albowiem był synem Mingajły, a Mingajło był synem Erdziwiła, pierwszego Wielkiego książęcia Litewskiego.

Skop, herbu Trąby, z Wielkich książąt Litewskich pochodzą, a mianowicie od Grzegorza Ostyka lub Ościka, potomka Narymunda w czwartém pokoleniu, jak już wyżej widzieliśmy.

Slizień, herbu Slizień czyli Swiat; mitra książęca, która jest nad tarczą, być powinna bez kuli na wierzchu, jak się stare mitry książęce rysowały (Siebmacher). Według Niesieckiego Tom I, fol. 558 i Lelewela Tom IV. fol. 424, Slizniowie pochodziliby od Ruryka. Rosyjska *Barchatnaja kniga* też, jak Niesiecki i Lelewel, odnosi pochodzenie Slizniów do potomków Rurika, wywodząc od Slizniów książąt Bułhaków, a od Bułhaków książąt Galicynych, Kuraki-

nich i Łobanowych. Według Sommersberga i innych autorów niemieckich pochodzą Slizniowie z książąt Szląskich. W roku 1163, gdy Bolesław IV Kędzierzawy oddał synom Władysława II księstwo Szląskie, utworzyli się w Polsce udzielnici książęta Szląscy. Kraj, Szląskiem zwany, na wiele dzielnic w potomkach Władysława II tym sposobem rozdzielony został; otóż jeden z tych książąt udzielnych Szląskich był protoplastą domu Slizniów i nazwisko Slizień pochodzi od nazwy dawniejszej Szląska Slezien (Sommersberg). Herbem Slizień w całej Litwie i Polsce jedni Slizniowie się pieczętują.

Slupecki, pochodzą od Rawitów, a Rawitowie idą od Kochana, książęcia Czeskiego.

Sobieski, od Sobiesława, syna Leszka pochodzą.

Sokoliński, herbu Druck, z linii książąt Ruskich pochodzą i dziś się zowią Druckiem Sokolińskimi, pochodzenie zaś linii Druckich wyżej widzieliśmy.

Sokołski, z linii książąt Ruskich pochodzą, a, według Kuropatnickiego, idą z książąt Litewskich, linii Jagiellońskiej, a mianowicie od Koryata.

Sołomerecki, herbu Rawicz, z linii książąt Ruskich pochodzą, a, według Kuropatnickiego, idą z książąt Litewskich linii Jagiellońskiej, a mianowicie od Kiejstut.

Sołtan, herbu Korybut, z książąt Litewskich, linii Jagiellońskiej pochodzą, a mianowicie od Korybuta. Według Kuropatnickiego, Sołtanowie idą od Worony, książęcia Ruskiego, a od Sołtanów wyprowadza on Sokolskich. Także widzimy w trzynastym wieku Bałakłaja Sołtana, carem hordy Zawolskiej, z kąd niektórzy wnoszą, że Sołtanowie z książąt Tatarskich pochodzą; wniosek wszakże ten niczem innem usprawiedliwionym być nie może, jak jednym tylko podobieństwem nazwiska, co jest niedostatecznem. Najprawdopodobniej, że Sołtanowie pochodzą z książąt Litewskich, jak wyżej powiedzieliśmy. Są ślady, że przed Uniją Litwy z Polską, używali oni tytułu książęcego. W czasie pierwszej Unii było dwóch Sołtanów braci, jeden Jan, a drugi Bohdan

i byli książętami; ale jeden z nich, w imie równości, zrzekł się tytułu, drugi zaś, Bohdan, pozostał, jak był książęciem. Ta linia książąt, o których w Litwie do Unii Lubelskiej wzmianka, zgasała, a dziś istniejący Sołtanowie pochodzą od tego, który dobrowolnie, w imie równości, zrzekł się tytułu książęcego.

Sołtyk, herbu Sołtyk, dom książęcy. Z tego samego domu pochodzą Sołtykowie Rosyjscy. Anna, monarchini Rosyjska z Anny Sołtykównej się rodzi.

Sprotawski, z książąt Szląskich pochodzą (Strykowski).

Starodubowski, z linii książąt Ruskich pochodzą, a mianowicie od Włodzimierza, jedynowładcy Ruskiego.

Stradomski, z linii książąt Pruskich dawnych pochodzą.

Strybelowie, pochodzą od Worony, książęcia Ruskiego.

Strzykowie, z książąt Litewskich, linii Jagiellońskiej pochodzą, a mianowicie od Leonarda, synowca Jawnuta.

Stynawski, z książąt Szląskich pochodzą (Strykowski).

Sudymuntowicz, z linii książąt Ruskich pochodzą.

Sumiński, z linii książąt Ruskich pochodzą.

Suzdalski, z linii książąt Ruskich pochodzą, a mianowicie od Wielkich książąt Włodzimirskich.

Swiatopelk, z linii książąt Ruskich pochodzą. Według niektórych autorów Swiatopelk czyli Swatopluk był książęciem panującym Morawii w roku 871.

Swichowski, ze Swichowa, herbu Łzawa, idą od Przemysława, książęcia Czeskiego i Libussy.

Swidnicki, z książąt Szląskich pochodzą (Strykowski).

Swierski, *Swirski* lub *Siewierski*, herbu Lis, idą z książąt Litewskich, linii Dorszprungowskiej, a mianowicie od Dowmunda, książęcia Uciańskiego. Według Kuropatnickiego, Swierski i Siewierski są dwa oddzielne domy, oba z linii książąt Ruskich pochodzące; Swierskich kładzie w linii książąt Smoleńskich.

Swiszczalo, z linii książąt Ruskich pochodzą.

Szamotulski, od Władysława, książęcia Kaszubskiego pochodzą.

Szczepanowski, herbu Gryf, pochodzą od Jaxy, książęcia Serbskiego, potomka Leszka, monarchy Polskiego, a, według Kuropatnickiego, idą z linii książąt Pruskich dawnych.

Szujski, herbu Pogonia, pochodzą, według Niesieckiego, z Wielkich książąt Litewskich, a, według Kuropatnickiego, z linii książąt Ruskich.

Talmontowicz, z książąt Litewskich, linii Dorszprungowskiej pochodzą.

Tamanowski, herbu Korczak, idą od Boratyńskich, a Boratyńscy, jak wyżej widzieliśmy, z książąt Czernihowskich pochodzą.

Tankowski, herbu Korczak, idą od Boratyńskich, a Boratyńscy od książąt Czernihowskich.

Tarasowie, z książąt Litewskich, linii Jagiellońskiej pochodzą, a mianowicie od Koryata.

Teszyński, z książąt Szląskich pochodzą (Strykowski).

Toloczyński, z linii książąt Rusko-Polskich pochodzą.

Toropecy książęta, z których Dawid, książę Toropecki, w roku jeszcze 1216, zginął w bitwie nad Dźwiną.

Trabski, z książąt Litewskich, linii Dorszprungowskiej pochodzą.

Trubecki czyli *Trubczewski*, herbu Pogonia Litewska, z książąt Litewskich, linii Jagiellońskiej pochodzą, a mianowicie od Jędrzeja Wigunta, syna Olgierdowego, a brata Władysława Jagiełły. Gdy Siewierskie księstwo od Litwy się oderwało do Moskwy, niektórzy z nich do Moskwy się przenieśli. Jest też linia Trubeckich pochodząca od Korybuta, też z linii Jagiellońskiej.

Tryzna, od Ihora, książęcia Ruskiego pochodzą (Strykowski).

Tucki, z linii książąt Ruskich pochodzą.

Tuczyński, herbu Tuczyński, z książąt Pomorskich pochodzą.

Turowie, z linii książąt Ruskich pochodzą, a mianowicie od Worony.

Tuszowski, z książąt Litewskich, linii Dorszprungowskięj pochodzą.

Tyszkiewicz, herbu Leliwa, z książąt Litewskich, linii Jagiellońskiej pochodzą, a mianowicie od Mondwida, syna Giedyminowego, który pierwszy na siebie i na sukcesorów swoich przyjął herb Leliwa. Ludwik Tyszkiewicz pojął, w r. 1778, księżniczkę Konstancją Poniatowską, synowicę rodzoną króla Stanisława Augusta. Wincenty Tyszkiewicz, referendarz Koronny, pojął księżniczkę Maryą Teresę Poniatowską, córkę księcia Andrzeja, a drugą synowicę króla Stanisława Augusta.

Uchrowiecki, z linii książąt Ruskich pochodzą.

Wadaszyński, z linii książąt Ruskich pochodzą.

Wankowicz, herbu Lis, pochodzą od księcia Wanki, zięcia Kiejstuta, Wielkiego księcia Litewskiego.

Wężykowski, idą od Kotwiców, to jest Pochnerów, a ci z domu Rakuskiego pochodzą.

Wiażewicz, herbu Leliwa, z książąt Litewskich, linii Jagiellońskiej pochodzą, a mianowicie od Mondwida, syna Giedyminowego.

Wiażewski, z książąt Litewskich, linii Dorszprungowskięj pochodzą.

Wideniecki, z linii książąt Ruskich pochodzą.

Wicwiński, z linii książąt Pruskich pochodzą.

Wielicki, z linii książąt Ruskich pochodzą.

Wierejski, z książąt Litewskich, linii Dorszprungowskięj pochodzą.

Wierzbietowie, od Sobiesława, syna Leszka pochodzą.

Wilczkowski, herbu Jelita, jeden dom z Łukomskimi, a Łukomscy, jak wyżej widzieliśmy, idą z siostry Władysława Jagiełły.

Wilkowski, idą od Kotwiców, to jest, Pochnerów, a ci z domu Rakuskiego pochodzą.

Wiśniowiecki, z książąt Litewskich, linii Jagiellońskiej

pochodzą, a mianowicie od Korybuta, na chrzcie Dymitrem przezwanego, który był synem Olgerda, Wielkiego księcia Litewskiego i Maryi księżny Twerskiej. Od Wiśniowieckich idą Osiemiatyczowowie.

Włodzimirski, z linii książąt Ruskich pochodzą.

Wojna, z książąt Litewskich linii Dorszprungowskięj pochodzą.

Wojzkołski, idą od Kotwiców, to jest, Pochnerów, a ci z domu Rakuskiego pochodzą.

Wolski, herbu Gryf, pochodzą od Jaxy, księcia Serbskiego, potomka Leszka, monarchy Polskiego. Byli też Wolscy, herbu Pogonia, z książąt Litewskich, linii Jagiellońskiej idące, a mianowicie od Patryka, syna Kiejstuta, ale dom ten księżcy od dawna już wygasł.

Wołodkiewicz, z linii książąt Ruskich pochodzą.

Wolożyński, z książąt Litewskich, linii Dorszprungowskięj pochodzą.

Wolucki, pochodzą od Rawitów, a Rawitowie idą od Kochana, księcia Czeskiego.

Woronicz, pochodzą od Boratyńskich, a Boratyńscy od Worony, księcia Czernihowskiego.

Woroniecki, z książąt Litewskich linii Jagiellońskiej pochodzą, a mianowicie od Fedora Wasilewicza Korybuta, księcia Zbarazkiego. Stefan, jeden z przodków tego domu, przewzany został Wojną Woronieckim od dzieł wojennych.

Woropojski, z linii książąt Ruskich pochodzą.

Worotyński, pochodzą od Boratyńskich, a Boratyńscy jak już widzieliśmy, idą od Ruskich jedynowładzców, a mianowicie od Worony, księcia Czernihowskiego.

Wrahowski, z linii książąt Ruskich pochodzą.

Wychowski, z linii książąt Ruskich pochodzą, a mianowicie z Chlińskich.

Zabrzeziński, herbu Leliwa, z książąt Litewskich, linii Jagiellońskiej pochodzą, a mianowicie od Juchny, czyli Jana, syna Mondwidowego, Mondwid zaś, lub, jak niektórzy auto-

rowie zowią, Montwid lub też Moniwid, był synem Giedymina, Wielkiego księcia Litewskiego.

Zachomylski, z książąt Litewskich, linii Dorszprungowskiej pochodzą.

Zahomylski, z linii książąt Ruskich pochodzą.

Zarzecki, z linii książąt Ruskich pochodzą.

Zasławscy, książęta, pochodzą od książąt Ostrogskich, a Ostrogscy, jak już widzieliśmy, idą od Ruryka, księcia Ruskiego. Jest też drugi dom książąt Zasławskich, herbu Pogonia Litewska, ten z książąt Litewskich, linii Jagiellońskiej pochodzi, a mianowicie od Jawnuta, syna Giedyminowego. Jawnut, jak widzieliśmy w historii Litewskiej, spis ten poprzedzając, był przez ojca swego Giedymina, nazwanym Wielkim księciem Litewskim; gdy zaś go bracia rodzeni Kiejstut i Olgierd z godności tej stracili, dali mu w udziale Zasław w Mińskim województwie, ztąd poszli książęta Zasławscy.

Zawadzki, herbu Lis, piszą się Swiatopełkami Zawadzkiemi, z książąt więc Ruskich pochodzą, a mianowicie od Iwona, którego potomstwo, już w roku 1420, znane było pod nazwiskiem Swiatopełków Zawadzkich.

Zawisza, z książąt Litewskich, linii Jagiellońskiej pochodzą, a mianowicie od Leonarda, synowca Jawnuta.

Zbarawscy, z książąt Litewskich, linii Jagiellońskiej pochodzą, a mianowicie od Korybuta, syna Olgierdowego.

<i>Zdanowicz</i> , herbu Hipocentaurus.	} Pochodzą z pokolenia książąt Dorszprungów. udzielnie w Litwie panujących kilkaset latami przed Jagiellonami.
<i>Zdanowicz</i> , herbu Korybut	
<i>Zdanowicz</i> , herbu Zdanowicz.	
<i>Zdanowicz Zub</i> , herbu Jastrzębiec.	

Zerotyński, z linii książąt Ruskich pochodzą.

Zgorski, idą od Kotwiców, to jest, Pochnerów, a ci z domu Rakuskiego pochodzą.

Zienowicz, herbu Zienowicz. Za czasów jeszcze Witolda, to jest w r. 1380, Despot Zienowicz Bratoszowicz, książę Serbii i wojewoda Multański, przybył do Litwy, gdzie i osiadł.

Zubrowiecki, z linii książąt Ruskich pochodzą.

Zwinogradzki, z linii książąt Ruskich pochodzą.

Żegański, z książąt Szląskich pochodzą (Strykowski).

Zukowski, z linii książąt Pruskich pochodzą (Kuropatnicki).

Żyżemski, herbu Żyżemski, z linii książąt Ruskich pochodzą, a mianowicie z książąt Smoleńskich.

KONIEC.



JAN OBUCHOWICZ